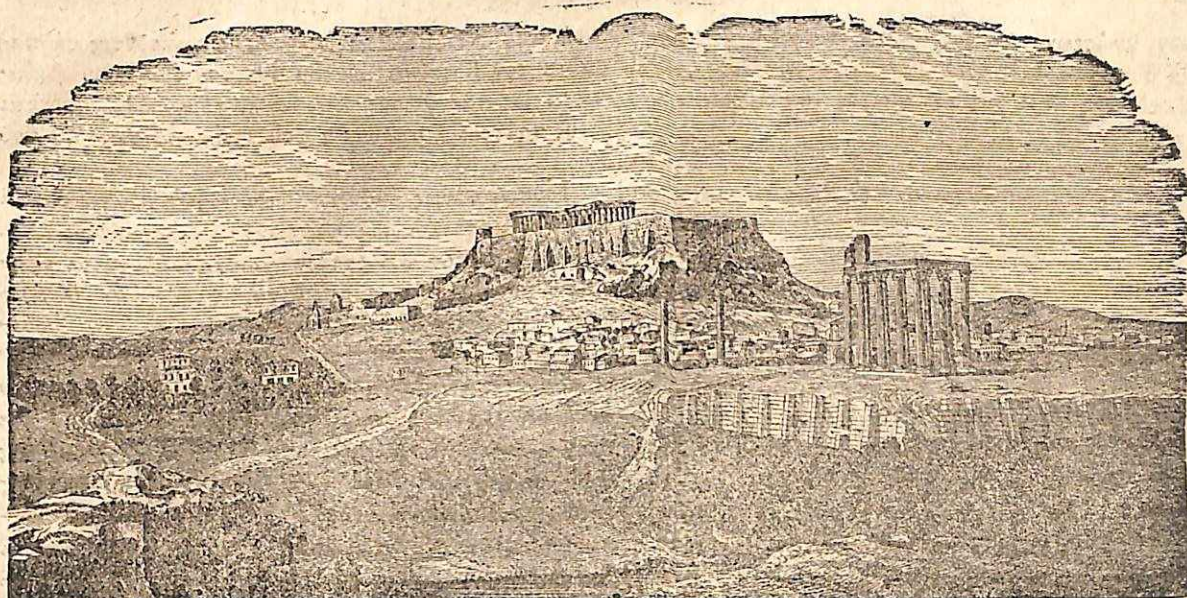

ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΔΩΡΕΑ: Αχαΐα
ΗΜΕΡΟΜ. 24-10-81
ΑΡΙΘ. 30359

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Γ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 224.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΒΛΑΧΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Υπό τοῦ Καθηγητοῦ
Γ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (*).

ΓΝΩΝΟΣ εἰς πρόοδον καλοῦ προκειμένου πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ οἰκοῦσι λαοῖς, ἔτι δὲ καὶ τοῖς περιοικοῖς τοῖς διὰ δεσμῶν συγγενείας, κοινῶν παθημάτων καὶ ἐλπίδων μεθ' ἡμῶν συναπτομένοις, ὡς ὁ εἰς ἀμυναν ἢ εἰς πόλεμον παρασκευαζόμενος ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου τοὺς οἰκείους ἀναλογίζεται, τοὺς συμμάχους καὶ φίλους, οὓς παντὶ σθένει καὶ πάσῃ μηχανῇ οἱ πολέμιοι ν' ἀπαλλοτριώσωσιν ἀπ' ἀλλήλων ἀγωνίζονται· οὕτω σπουδῆς οὐ τῆς τυχοῦσης ἔργον ἐπίκειται ἡμῖν, κατὰ τὸν παρόντα μάλιστα καιρὸν, ν' ἀναθεωρήσωμεν τοὺς λόγους τῶν ἡμετέρων πρὸς τοὺς ἐμπούλους λαοὺς σχέσεων, καὶ διαρρήξαντες τὸν ἐπιπροσθούντα ἀκάνθινον φραγμὸν, τοὺς ἀδελφοὺς ν' ἀσπασθῶμεν ὅπου γῆς καὶ ἀν' ὧσιν, ὅσον καὶ ἀν' ἀπεμακρύνθησαν ἡμῶν.

Ὅθεν κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην πανήγυριν τὴν τὸ δέκατον ἤδη τελουμένην, καθ' ἣν ἡ διαδεδομένη ἡμᾶς νέα γενεά, ἢ ὡς προσφιλες σύμβολον

τῶν ἑπανταχοῦ γῆς διατελούντων ἀδελφῶν, ἐν τῇ καθέδρᾳ ταύτῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ, παρισταμένη σήμερον ἐνταῦθα, διὰ νὰ δώσῃ λόγον τῶν ἐνιαυσίων αὐτῆς λογικῶν προόδων, φειδρὰν ἀναπεταννύει σημαίνων γλυκυτάτων ἐλπίδων, οἰκείον νομίζω νὰ διαλάβω, τινὰ περὶ τοῦ ἐν Βλάχαις ἑλληνισμοῦ. Διότι τὰ πρό τινων ἐτῶν συμβάντα ἡλλοίωσαν οὐσιωδῶς τῶν λαῶν ἐκείνων τὰς σχέσεις, πολλὰ δὲ περὶ στάσεις ἐκατέρωθεν ὑπὸ τε τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς καθολικῆς παρεξηγήθησαν· ὅθεν ἐνῶ αἱ παλαιότεραι γενεαὶ ὑπὲρ τὸ δέον ἀλλήλας ἐγίνωσκον, αἱ παροῦσαι ἐξ ἐναντίας πλέον τοῦ δέοντος ἀγνοοῦσιν ἀλλήλας, ταῦτα δὲ ἐπὶ ἀνηκέστῳ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων ἐκατέρων βλάβῃ.

Τὰ δὲ πρὸς τὸν λόγον τοῦτον σκοτεινὰ καὶ ἀσάφη τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς ἱστορίας διεξερχόμενος θέλω προσπαθῆσαι νὰ ἐκθέσω τὸ προκείμενον, ὅσον οἶόν τε, εὐκρινὲς καὶ ἀπληλαχμένον περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς λεπτολογίας, οὐχ ἥττον κατὰ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν ἀπεχὼν πάσης πολιτικῆς ἐμπροθέας, ἐπίσης εἰς τὸν παρόντα καιρὸν καὶ τὸν ἐμπούλους λαόν, πρὸς μόνην δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐπαγαθῶ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν ἀποβλέπων.

Α'. Περὶ καταγωγῆς τῶν Βλάχων.

Ἡ καταγωγή τῶν ἐθνῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιστημοτάτων εἶναι λίαν δυσῆξευστος, διὰ τὴν ἐλλειψὴν πηγῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορίας πάντος ἀρχαίου ἐθνους, καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν ἐθνολο-

(*) Τὴν ἀνωτέρω ἀξίαν μελέτης πραγματείαν ἀνέγνω ὁ Κ. Γ. Γ. Παπαδόπουλος τὴν 24 Ἰουνίου 1859 ἐν τῇ Ἐκπαιδευτηρίῳ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς τῷ δέκατον γεννημένης διανομῇ τῶν βραβείων πρὸς τοὺς ἀριστεύσαντας τῶν μαθητῶν. Περιττὸν δὲ νὰ εἰπωμεν καὶ αὐτοῖς ὅτι ἡ πρόοδος τῶν μαθητῶν ἀπέδιδε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, πόσον ὁ Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου μεριμνᾷ περὶ τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν.

γικών γνώσεων τῶν ἀρχαίων, μέσα μὴ ἐχόντων ἱκανὰ συγκοινωνίας· ὅθεν δὲν θέλομεν ἐνδιατρίψαι πολὺ εἰς τὰς περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων κατοικίων τῆς Βλαχίας ἐρεῦνας.

Ἐκ τῶν σωζομένων μαρτυριῶν ἐξάγεται, ὅτι οἱ Δάκοι, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Βλαχίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν, ἦσαν φύλον γετικόν, διότι εἰς τοὺς Γέτας οἱ Ἕλληνες συμπεριελάβανον τοὺς Δάκους, ὧν τὸ ὄνομα μετὰ ταῦτα ὑπερίσχυεν. Ἐκάλουν δὲ αὐτοὺς Δάκους, Δάκους ἢ Δαύους, ὅπερ ἔχει προφανῆ σχέσιν πρὸς τὴν κατάληξιν τῶν τοπικῶν αὐτῶν ὀνομάτων Βουριδάβα, Σιγγιδάβα, Παμιδάβα, Μαρχιδάβα, Οὐτιδάβα κ.τ.λ. ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὸ Δεκέβαλος, ὄνομα τοῦ γνωστοτάτου μεταξὺ τῶν Δάκων βασιλέως. Κατόικον δὲ οἱ Γέται τὰς ἀπὸ τοῦ Αἰμου μέχρις Ἰστρου καὶ Εὐξείνου πόντου χώρας (Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν (1)). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, ὑπερβάντες τὸν Ἰστρον, ὤκησαν καὶ τὴν ἐπέκεινα αὐτοῦ χώραν (Βλαχίαν καὶ Μολδαβίαν). Τὸ δὲ ὄνομα Δάκος ἐπεκράτησεν ἐπειτα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις (2). Ἐκείθεν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς ἐκατέραν τοῦ ἄνω Ἰστρου τὴν ὄχθην, πρὸς δυσμὰς φερόμενοι, (Τρανσυλβανίαν καὶ Οὐγγαρίαν (3)). Ἡ δὲ πρὸς τὰ ἄνω φερόμενη εἶναι σύμφωνος καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα· διότι οὐ μόνον αἱ μεσημβριναὶ χῶραι ὁμολογουμένως τότε ἦσαν πολυανθρωπότεραι, καὶ ἐπομένως οἱ ἐν αὐταῖς ἐκτάσεως ἐπιδεκτικώτεροι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλληνικῶν ἐθνῶν ἀπεσπείρει τοὺς συμφύλους αὐτοὺς καὶ ἤδη βαρβάρους ὑπ' αὐτῶν καλουμένους λαοὺς ἄλλως τε καὶ μετὰ ταῦτα ἀναφέρεται, ὅτι οἱ Τριβαλλοί, ἔθνος θρακικόν, διαφθαρέντες ὑπὸ τῶν Σκορδίσκων, διέβησαν τὸν Ἰστρον καὶ συνεχωρεύθησαν μετὰ τῶν Γετῶν (4), ὅπερ ἔτι ἐμφανίζει καὶ τὴν ἐν τῇ θρακικῇ ὁμοφυλίᾳ συγγένειαν τῶν δύο τούτων ἐθνῶν.

Ἐθεώρησαν μὲν τινες τοὺς μὲν Γέτας ὡς Θράκας, τοὺς δὲ Δάκους ὡς ἑτεροφύλους (5), ἀπὲρ μὲν εἰς τὸ σύστημα τῆς ὁμοεθνείας τῆς μετὰ ταῦτα γερμανικῆς κληθείσης, ὅτε δὲ εἰς τὸ τῆς μετὰ ταῦτα σλαβικῆς κληθείσης ἀνάγοντες αὐτοὺς, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος Διονύσιος Φωτεινός (6). Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῆς ἑτεροφυλίας τῶν Δάκων πρὸς τοὺς Γέτας οὐδεὶς παρέχεται λόγος ἀποχρῶν, ὑπὲρ δὲ τῆς εἰς τοὺς Θράκας ἀναγωγῆς αὐτῶν φέρεται ἡ ῥητὴ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου (7), ὅστις εἶναι πάντων ἀξιοπιστότατος, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀκριβεστάτας ἡρύσατο γνώσεις περὶ τῶν ἐθνῶν τού-

των, ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατοικοῦντες τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου διὰ τοῦ ἐμπορίου βαθύνοντες εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας εἰσέδουν (1)· φέρεται πρὸς τοὺς τοὺς ἡ μαρτυρία τοῦ Θουκυδίδου (2), τοῦ Εὐσταθίου (3) κτλ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἂν διανοηθῶμεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ἤτοι τῆς πρὸς νότον τοῦ Ἰστρου χώρας, δύνανται ν' ἀπαρτίσωνται τρία συστήματα, ἤτοι τρεῖς ὁμοφυλίαι· τὴν θρακικὴν (θρακοπελασγικὴν), τὴν Ἰλλυριοπελασγικὴν (Ἰλλυριοπελασγικὴν), καὶ τὴν Ἑλληνικὴν (Ἑλληνοπελασγικὴν), ἐξ ὧν ἡ Ἰλλυριοπελασγικὴ ἀπὸ τῆς Ἠπείρου μέχρι τοῦ Πάδου παραλίαν, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀντικρὺ αὐτῆς ἰταλικὴν ἢ θρακικὴν τὰς πρὸς ἀνατολὰς χώρας καὶ ἱκανὸν τῆς Ἑλλάσσανος Ἀσίας· τὰ δὲ νοτιότερα ἢ Ἑλληνικὴ, ἥτις τῇ θρακικῇ ὁφείλει πολλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Ὄρφεα· ἂν ἔτι διανοηθῶμεν, ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ὁμοφυλίαι ἀποτελοῦσιν ὁμοεθνίαν τινὰ τὴν καθόλου θρακοπελασγικὴν δυνάμεν νὰ κληθῇ, δι' ἧς ἔλλειψιν ἄλλου ὀνόματος, ἥς τὰ ἱστορικώτατα ἔθνη εἶναι οἱ μετὰ ταῦτα κληθέντες Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, θέλομεν εὐκόλως ἐννοῆσαι, ὅτι τὰ γετικά ἔθνη, κατὰ τὸν λόγον τοῦτον, σύμφυλα ὄντα τοῦ Ἑλληνικοῦ, δὲν διαφέρουσιν αὐτοῦ πλέον τῶν εἰς τὸ μακεδονικὸν ἔθνος π. χ. πάλαι περιληφθέντων λαῶν· καὶ ὅτι τέλος ἡ ὁμοεθνία αὕτη εἶχεν, ὡς αἱ γλῶσσαι μαρτυροῦσι, παλαιότεραν καὶ ἐπομένως ἀσθενεστέραν συγγένειαν πρὸς τοὺς προγόνους τῆς μετὰ ταῦτα κληθείσης γερμανικῆς καὶ τοὺς τῆς σλαβικῆς, εἰ καὶ ἡ θρακοπελασγικὴ ὁμοεθνία ἐμφανίζει ἀσυγκρίτως πολλὰ μείζονα ποικιλίαν ἢ αἱ μνημονευθεῖσαι λοιπαὶ δύο, ἂν ἄλλως τε παριστῶσιν αἱ τε γλῶσσαι αὐτῆς καὶ τὸ πολὺ μᾶλλον πολυσχιδὲς καὶ πολυμῶρφον τῆς ὑπ' αὐτῆς κατοικηθείσης χώρας.

Τοσοῦτον λοιπὸν νομίζω, μόνον δύναται σήμερον νὰ ὁρισθῇ ἡ ἀρχικὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βλάχων φυλετικὴ σχέσις· διότι δύναται μὲν τις, συνδυάζων χωρία καὶ γνώμας, νὰ πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι ἀδιστακτικῶς ἔλυσεν τὸ προκείμενον ἐθνολογικὸν πρόβλημα τὸ λίαν δυσεπίλυτον καὶ τοπογραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς, δι' ἃλλα τε καὶ διὰ τὰς συχνὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τὰς χώρας ἐκεῖνας μεταναστεῖς, ἀλλὰ τὴν πεποίθησιν ταύτην δὲν θέλει ποτὲ δυνηθῇ καὶ εἰς ἄλλους νὰ μεταδώσῃ. Εἶθε δὲ ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐπιστήμῃ νὰ προβῇ τοσοῦτον, ὥστε θετικῶς νὰ καταδείξῃ πολλῶν ἐθνῶν ἀλλοτριῶς διακειμένων τὴν ἀληθὴ εἰ καὶ κεκρυμμένην συγγένειαν· τὴν κατα-

(1) Heeren ἐν τῷ περὶ Σκυθῶν περὶ πολιτ. καὶ τ. λ. γαλ. μεταφρ. τόμ. 2 σελ. 306 καὶ ἐξῆς.
(2) Β' 96.
(3) Εἰς Διονύσιον τὸν περιηγ. σελ. 304. Τὴν θρακικὴν καταγωγὴν τῶν Γετῶν παραδέχεται καὶ Μύλλερσος ἐν τῷ περὶ Μακεδόν. 35. 39. Πλεῖστον δὲ περὶ τούτων ὁ Tzschucke ἐν ταῖς εἰς Μιλ. ἐξηγητ. σημειώσ. II, 2 σελ. 76 κτλ. καὶ J. C. Engelmann commentatio de expeditionibus Trajani et origine Vakhachorum. Βιέννη 1794.

(1) Gattererp. 35.
(2) Plin. H. N. IV, 25. Getae Daci Romanis dicti.
(3) Mannert VI. 173. VII 30
(4) Ἀππιαν. Ῥωμαϊκ. Ἰλλυρικ.
(5) Βαρνάρδ. εἰς Διονύσιον τὸν περιηγ. — Νεϊθύρ. ἱστορ. πονημ. σελ. 376.
(6) Ἰστορ. Δακ. τόμ. Α'. σελ. 59.
(7) Α' 93 καὶ ἐξῆς.

γωγὴν, ὅση μᾶλλον ἀπ' ἀλλήλων ἀφίστανται, ἐπισκοπιζομένην, τὴν δὲ ἀλλοτριότητα. ἔργον πολλὰς ἀνόσιον ἀγρίων πολιτικῶν συμπερόντων τοὺς ἀσπασμούς τῶν ἀδελφῶν ἐπιπροσθύντων!

Β'. Περὶ τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Δάκων σχέσεων μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, (ἤτοι μέχρι 400 Μ. Χ.).

Ἀσφαεῖς μόνον παραδόσεις πρὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀπαντῶνται περὶ Δάκων καὶ Γετῶν, οἷα ἡ περὶ τοῦ Ζαμόλξιδος, (1) ἥτις τὴν πρώτην πολιτιστικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τοὺς Δάκους καὶ Γέτας ἐπιδόρασιν ὑποδεικνύει, εἰ καὶ δύσκολον εἶναι νὰ ὁρισθῶσιν αἱ ὑπὸ τῶν παραδόσεων τούτων κρυπτόμεναι σχέσεις. Ἀλλ' οὐχ ἥττον βέβαιον εἶναι, ὅτι αἱ κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστρου καὶ ἐπὶ μεσογειότερον ἰδρυμέναι ἑλληνικαὶ ἐμπορικαὶ ἀποικίαι, αἱ μετὰ τῶν ἐγγυρῶν πολλὰς ἡνωμέναι ἑλληνικαὶ συνοδαὶ καὶ πολυεῖδεις ἄλλαι σχέσεις λεληθότως διωχέμεναι εἰς τοὺς λαοὺς ἐκεῖνους στοιχεῖα τινὰ πολιτισμοῦ, ἅπερ βεβαίως ἀπὸ τῶν βορειότερων χωρῶν δὲν ἠδύναντο νὰ παραλάβωσιν. Ἐκ δὲ τῶν περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν παρὰ τὰς χώρας ταύτας (513. π. Χ.) μαρτυριῶν (2) οὐδὲν ἀκριβές, οὔτε λόγου ἄξιον δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν περὶ τῶν Δάκων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (430) Σιτάλης ὁ Θράξ κατὰ τοῦ Περδίκκου στρατευόμενος ἤγε μεταξὺ ἄλλων καὶ Γετας (3)· βραδύτερον δὲ ὁ Σεύθης ἐπολέμησε τοὺς Ἀθηναίους ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου (342—339) ἄγων ἐπίσης Γέτας. Ἀύξανοντες δὲ τῆς μακεδονικῆς δυνάμεως, οἱ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστρου Γέται, διαβάντες, ὡς εἵπομεν, τὸν ποταμὸν, κατόκησαν ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν χώρας. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Ἀλέξανδρος νικήσας Σύρμον τῶν Τριβαλλῶν βασιλέα καὶ διώκων αὐτὸν καταφυγόντα εἰς τοὺς Γέτας ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν καὶ διαβάς τὸν Ἰστρον ἐνίκησεν αὐτοὺς (4) κατὰ κράτος (336 π. Χ.). Ἐκ δὲ τῶν περὶ Δάκων ὀλίγων εἰδήσεων, δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι οὗτοι ἀπὸ τοῦδε ἀπετέλουν αἰρετὴν τινὰ στρατιωτικὴν μοναρχίαν.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου γνωστὸν εἶναι, ὅτι ὁ Λυσίμαχος, πολεμῆσας τοὺς Δάκους καὶ Γέτας, ἐνίκηθ' καὶ αἰχμαλωτισθεὶς μόλις ἐσώθη (5). Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολυτάραχον ἐκείνην ἐποχὴν, ὅτε καὶ ἡ τῶν Γαλατῶν εἰς Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα ἐγένετο ἐπιδρομὴ, πλὴν τῶν βλαχίων μετακινήσεων τῶν λαῶν, ἄξιαι σημειώσεως εἶναι αἱ πολυεῖδεις μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν δακικῶν χωρῶν συσταθείσαι σχέσεις, οὐ μόνον διὰ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ ὑφιστάμεναι, ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ διὰ ξηρᾶς, ἐκ τῆς ὑπὲρ τὸν

(1) Ἡρόδ. ἐνθ. ἀνωτ.
(2) Ἡρόδ. Δ' 46.
(3) Θουκυδ. Β' 29.
(4) Ἀππιαν. Ἀλεξ. ἀνέδ.
(5) Πολυβ. Ἀππιαν.

Αἶμον Θράκης· ὅπερ καταφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῶν πολυαριθμοτάτων Ἑλληνικῶν ἀργυρῶν στατήρων τοῦ Λυσίμαχου τῶν καθ' ἐκάστην ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἀνευρισκομένων, καὶ μεγάλου μάλιστα ποσὶ ἀνακλυφθέντος θησαυροῦ (1) καὶ χρυσῶν τοῦ Λυσίμαχου, ἔτι δὲ καὶ πολλῶν νομισμάτων Ἑλληνικῶν πόλεων, Ἰστρου, Τόμων, Καλλατίας, Ὀδησοῦ κτλ. ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς λατρείας θεῶν τινῶν, ἥτις διὰ τῶν Μακεδόνων πιθανῶς εἰσῆλθον, οἷον Ἀζίζου, ἀσσυριακῆς θεότητος, διὰ συρομακεδόνων κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἢ κατὰ μεταγενεστέραν δι' ὁμοίων ἀποίκων εἰσχωρισσάσης.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις συμμαρτυροῦσι τὸν λόγον πλῆθος σημάτων γλυπτῶν, ὧν οὐκ ὀλίγα ἀνήκοντα εἰς τὴν περίοδον τῶν διαδόχων καὶ μετ' ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Ἐκ τούτων δὲ σημειοῦμεν τὴν ἐφεξῆς ἐν τῷ ἐν Βουκουρεστίῳ μουσεῖο τοῦ Ἁγίου Σάββα τηρουμένην. Εἶναι δὲ αὕτη κεκαραγμένη ἐπὶ ἐπιτομῆς στήλης ὁμοιοτάτης τῶν ἐν Ἀθῆναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εὐρισκομένων, γεγλυμένης ἐπιτομῆς, ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ βάρους τοῦ λίθου. Ὅθεν οὐδεμία λείπεται ἀμφιβολία καὶ ἐκ τῆς στήλης ταύτης καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων, ὅτι Ἕλληνες γλύπτει ὑπῆρχον ἤδη ἐν Βλαχίᾳ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου· διότι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνῆκει τὸ προκείμενον ἔργον, ὡς φαίνεται, καὶ ἐκ τῆς τεχνοτροπίας καὶ ἐκ τῆς ἀπεργασίας τοῦ ἐν αὐτῇ ἀναγλύφου καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων (2). Ἐχει δὲ ἡ ἐπιγραφή ὡς ἐξῆς (ἐπὶ τοῦ ἄνω περιθωρίου τῆς στήλης) ΝΟΥΜΗΝΙΟΣ ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥ (ἔπεται τὸ ἀνάγλυφον. Εἶτα ἐπὶ τοῦ κάτω περιθωρίου τῆς στήλης) ΑΝΘ[Ν]ΙΟΥ ΠΥΡΙΩΝΟΣ ΟΥΓΑ || ΤΗΡ ΓΥΝΗ ΔΕ ΝΟΥΜΗΝΙΟΥ || ΤΟΥ ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥ ΧΑΙΡΕΤΕ (3). Ἐκ τούτου φαίνεται,

(1) Κέμεν. ἱστορ. Τρανσυλβ.

(2) Παριστᾷ δὲ τὸ ἀνάγλυφον τῶν κεκρυμένων τῶν θάνατον διὰ σκηνῆς τινος τοῦ βίου, ὡς συνήθως, μετὰ πολλῶν χάριτος. Δεξιόθεν ὁ Νουμήνιος, νέος κατακεκλιμένος καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος στηριζόμενος, κρατεῖ, στέφανον δὲ θέλει νὰ ἐπιβίῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς στήλης αὐτοῦ Ἀνώνου· Ἀπὸ δὲ, καθήμεν ἔπ' ἐδρᾶν, ἀντικρὺ αὐτοῦ, τένει αὐτῷ τὴν δεξιάν· διὰ δὲ τῆς εὐνομίας ἄκροις δακτύλοις χαριέντως ἔχεται τοῦ ἱματίου, ὡς μέλλουσα νὰ καλύψῃ τὴν ὤψιν αὐτῆς. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ Νουμήνιου εἶναι γιγλυμμένος τρίπους συμβολικῶς παριστῶν τὴν τράπεζαν, ἐφ' ᾗ τινες δοῦλοι· πρὸ δὲ τῆς Ἀνώνου φαίνεται νέα τις γυνὴ ἑστῶσα· ἡ καλλιτεχνικὴ λοιπὴν ἰδέα παριστᾷ τὸν θάνατον γυναικός, ἢ ὁ σύζυγός, πιθανῶς προθανὼν, ὑποδέχεται ἐν νεκρικῇ συμπερίσει.

(3) Νουμήνιος ἀναγινώσκεται ἐν νομισματὶ τῆς Ἀβδόου (Mionnet suppl. vol. 5 pag. 490 N. 20.) ἐν εὐδοικῇ τινι ἐπιγραφῇ (Le Bas inscript. livraire. 5 pag. 228, N. 287.) καὶ ἀλλὰ ἄλλοι (Boeckh. vol. I. pag. 774. N. 1591. 3. Olbiopol. vol. II pag. 133. N. 2068, 5.) παρὰ τῷ Πελοπίᾳ (30, 41, 1) ἐν τῇ ἑλληνικῇ βιβλιοθ. Φαέρ. πολλὰς κ.τ.λ. Εὐρίσκειται δὲ καὶ Νουμήνιος ἐν νομισματὶ Ταραντίνων (Mionnet suppl. vol. I pag. N. 280 555) καὶ ἐν τινι ἐπιγραφῇ (Boeckh vol. II. 359 N. 2438, 6.) Τὸ δὲ Ἀνώνου, ἂν ὁρθῶς ἀνέγνω, διότι τὸ τελευταῖον Ν εἶναι ἐξηλισμ-

ὅτι εὐσεβὲς φίλος ἔλλην ἀνέγειρε τὸ σῆμα Νουμηνίου καὶ τῇ συμβίῳ Ἀνώνῳ, Ἑλλήσιν ἀμφοτέρους ἐν Δακίᾳ θανούσιν. Ἑλλήπτον λοιπὸν ἀποβαίνει, ὅτι ἡ παρούσα τοσούτων Ἑλλήνων ἐν Δακίᾳ, ἡ ἐξ αὐτῶν ἀνέυρεσις ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, σαφῶς ἐμφαίνουσι πολλὴν τὴν μετὰ τὴν Ἑλλήνων καὶ Δάκων συνάφειαν, καὶ ἱκανὴν Ἑλλήνων ἐν τῇ χώρᾳ παροίκησιν, προσελθούσαν ἐκ τῶν προγενομένων μεγάλων μετακινήσεων λαῶν καὶ τῶν μεταβολῶν ἐν γένει τῶν ἐπιγενομένων εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἐθνῶν τούτων, ἐπὶ τοῦ Φιλίππου, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων.

Ὅτε δὲ ὁ Περσεὺς κατὰ τῶν Ῥωμαίων παρεσκευάζετο (174 π. χ.), οἱ Γέται προσκληθέντες ὑπ' αὐτοῦ νὰ συμμάχησώσι, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ προσέλθωσιν, αὐτοὶ πολεμούμενοι ὑπὸ τῶν Βασταρῶν, ἐθνους τῆς γερμανικῆς ὁμοεθνίας. Ἀφοῦ δὲ οἱ Μακεδόνες υπετάγησαν τοῖς Ῥωμαίοις, οἱ Γέται καὶ οἱ Δάκοι, μετ' ἄλλων Θρακικῶν καὶ Σκυθικῶν φύλων, ἐξετάθησαν πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς ἀδριατικῆς θαλάσσης· ἀλλ' ἐδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Σκορδίσκων καὶ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες τότε πρῶτον καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὸ ὄνομα τῶν Δάκων ἐγνώρισαν. Ἀλλὰ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔργον δὲν εἶναι νὰ παρακολουθήσωμεν λεπτομερῶς τὰς νέας σχέσεις, αἵτινες ὡς πρὸς τὰ προκείμενα ἔθνη ἐπῆρσαν ἐκ τῶν ἐνταῦθα πολέμων τῶν Ῥωμαίων· διότι ταῦτα εἶναι μὲν ἀξιόλογα ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν Δάκων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὡς πρὸς τὸν προκείμενον λόγον. Ὦθεν ἐν παρόδῳ μόνον σημειοῦμεν, ὅτι ὡς πάλαι ὁ Ζάμολξις θεῖον εὐμειρήσας τιμῶν παρὰ τοῖς Γέταις Δεκαίνεος (περὶ τὸ 50 π. χ.) ἐπὶ τοῦ διαδοχικοῦ Βοιριβίστα, ὃ ἐθέσπιζεν, (1) λέγεται πεπληρωμένον κατὰ τὴν Αἰγυπτίαν, διδασκόμενον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τότε ἡ χώρα ἐκείνη (περὶ τὸ 60 π. χ.) ἦτο καθέδρα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τῆς φιλοσοφικῆς οὐχ' ἦπτον θεωρίας καὶ τερατουργίας διὰ τῶν νεοπλατωνικῶν μάλιστα· ὥστε κατ' ἀμφοτέρας φαίνεται ὁ Δεκαίνεος διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὰ θαύματα ἐκείνα πειθευθεῖς. Οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ὅτε μὲν ἡττημένοι (2), ὅτε δὲ νικῶντες (3), τὰ ἔθνη ταῦτα, καθ' ἑαυτά, ἢ μετ' ἄλλων ὁμίλων ἢ ξένων λαῶν συμμαχοῦντα, προσέβαινον καὶ φρούρια μάλιστα ἐπὶ τῆς χώρας ἰδρύον. Οἱ δὲ Δάκοι ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐπόρθουν τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Θράκην, Ῥωμαϊκὰς γενομένας ἐπαρχίας, ὡς οἱ Γαλάται καὶ οἱ Γερμανοὶ τὰ ἄλλα τῆς αὐτοκρατορίας ἄκρα. Ἡ Ῥώμη λοιπὸν ἠναγκάζετο πολλάκις νὰ πέμπῃ στρατὸν, φονικὰ δὲ συγχάνει ἐγίνοντο συμπλοκαί, καθ' ἃς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπεκράτουν οἱ Δάκοι. Ὦθεν ὁ Δουσιανὸς (84—96 μ. Χ) καὶ ὁ Νερούας (96—98 μ. Χ) ὑπερβαίνοντες νὰ τελώσι φόρον Δεκεδάλῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Δά-

κων, ὅπως οὗτοι ἀπέχωσι τῶν κατὰ τὰ μεθόρια ἐπιδρομῶν.

Γ. Περὶ τοῦ ἐν ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἀποικίαις ἐλληνισμοῦ (400 Μ. Χ.—274).

Ὁ αὐτοκράτωρ τέλος Τραϊανὸς (98—117 μ. Χ), βουλόμενος ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ῥώμην τοῦ αἰσχροῦ ἐκείνου φόρου, ἐστράτευσεν (104—103) ἐπὶ τὴν Δακίαν πολυάριθμον ἄγων στρατὸν· πολλάκις δὲ, ἀλλ' οὐκ ἄνευ ζημίας νικήσας, ἐπέβαλεν ἐν τῇ Σαρμιζεγεθούσῃ εἰρήνην τῷ Δεκεδάλῳ, καὶ ἐν τοῖς κυριωτάτοις ὁχυρώμασι καταλιπὼν φρουράν ἐκλήθη ἐπαυλῶν Δακικός.

Ἀλλ' ὁ Δεκεδάλος σφάζας τοὺς ἐν Δακίᾳ Ῥωμαίους φρουροὺς ἐπατέθη κατὰ τῆς Ῥώμης ὄθεν οὗτος μὲν ἐχθρὸς ἀνεκηρύχθη, ὁ δὲ Τραϊανὸς ἐπελθὼν ἐξευξέ τὸν Δούναβιν (104) ἐπὶ γεφύρας (οὐ μακρὰν τῆς πάλαι μὲν Σεβερinuπόλεως· νῦν δὲ Σεβερinuίου πύργου καλουμένης (παρὰ τὸ νῦν Τσερνέτσιν)), ἥς τοὺς μὲν ὁρσοστάτας λιθομήτους κατεσκευάσαν ὁ ἔλλην ἀρχιτέκτων Ἀπολλοδώρος (1), τὸ δὲ ἄνω ζεύγμα ξύλινον (2). Μετὰ τινος δὲ συμπλοκάς, μεγάλης μάχης ἐκ τοῦ συστάθην συγκροτηθείσης, ὁ μὲν Δεκεδάλος ἡττηθεὶς ὑποκτόνησεν, οἱ δὲ Δάκοι ἀπελπίσαντες ἐκρήμιναν τὰς οἰκίας καὶ πολλοὶ ἑαυτοὺς ἐφόνευσαν· οἱ δὲ ἐπιζήσαντες μετὰ νάστευσαν παρὰ τοῖς Σαρμάταις, καὶ τέλος πᾶσα ἡ χώρα τοῖς Ῥωμαίοις ὑποταγείσα (105) ἐγένετο ἐπαρχία. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἰδρύθη μεγαλοπρεπὲς τρόπαιον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος, ἡ ἄχρις ἡμῶν περισώθεισα τραϊανὴ στήλη.

Ὁ Τραϊανὸς ἀποχωρῶν ἐστήσεν ἐπὶ τῆς Δακίας τοὺς Ῥωμαϊκοὺς ἀετοὺς, ἀνέκτισε τὴν Σαρμιζεγεθούσαν, μετονομάσας αὐτὴν Οὐλπία Τραϊανή· ὡδοδότησε φρούρια καὶ ἄλλας πόλεις. Ἐπεμψε δὲ στρατιωτικὸς πρὸ πάντων ἀποίκους, εἰς οὓς, κατὰ τὰ παρὰ Ῥωμαίοις εἰθισμένα, κατεκληροδόχησε τὴν γῆν, ὅπερ ἦτο πολιτικῶς συμφέρον, διότι οὕτως ἐν τῷ ὅλῳ τῶν ἐκπεπομένων, οὗ ἀπῆλλάττετο ἡ Ῥώμη, ἐτρεῖτο μακρὰν αὐτῆς· ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐθνότης, γινομένων τῶν ἀποίκων κατόχων καὶ κυρίων καὶ πιστῶν τῆς χώρας φρουρῶν, ὅθεν καὶ ἀναποσπάστως μετὰ τῆς μητροπόλεως συνδεομένων· ἀλλ' οὐχ ἦτον ἦτο βάρβαρον τὸ ἔθνος, διότι ἀπανθρώπως ἀφῆρουντο τῶν κατακτηθέντων αἱ γαῖαι. Ἐτάχθη δὲ προπραίτωρ, ἀνώτερος τῶν ἀποίκων ἄρχων, καὶ μετ' οὐ πολὺ παρεχωρήθησαν αὐτοῖς δικαιώματα καὶ προνόμια Ῥωμαίων πολιτῶν. Τὸ δὲ ἔργον τοῦ

(1) Πν δὲ οὗτος ἐκ Δαμασκῶ, Ἑλλήν ὀπλαδὴ ἐκ τῶν Συρμακεσίων.

(2) Πλν. Πανηγυρ. 56. — ἴδε στήλης Τραϊαν. περιγραφή. — ὁ δὲ Δίων Κάσιος ὅχι ὁρθῶς νομίζει, ὅτι ἡ γέφυρα ὦλη ἦτο λιθίνη· διότι οὐ μόνον ἡ ἐπὶ τῆς στήλης εἰκὼν ἀποδεικνύει τὸ ἕναν τῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ σωζόμενοι ὁρσοστάται, οἵτινες, ἐλαττωμένου τοῦ ἱστροῦ, φαίνονται, παριστώσι τὰς εἰσοχάς, ἐν αἷς ἐσφηνόυντο αἱ ξύλιναι ἀψίδες (τιμήματα τούτων) ἢ ἀμείβοντες (χρ. δασιτεία φιλίππου).

Τραϊανοῦ συνεχίσθη ἐπὶ ἐκκατὸν ἑβδομήκοντα ἔτη ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ τοὶ νέων ἐπερχομένων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ τοὶ πολλαχῶς καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης συνταρασσομένης. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ νῦν βλαχικοῦ ἔθνους, οὗτινος ἡ χώρα ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ, ὡς καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλεῖται *Roumania* (1), ἔκτοτε, φαίνεται, οὕτως ὀνομασθεῖσα πρὸς διάκρισιν τῶν περὶ αὐτὴν ἑτεροφύλων λαῶν. Ἀλλ' οὐτε τὰ περὶ τῶν ἐγκατασταθεισῶν λεγεωνῶν (2), οὐτε τὰ περὶ τῶν φρουρίων καὶ πόλεων (3), οὐτε τὰ περὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν λιθοστρώτων ὁδῶν (4) καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν χώραν λόγου ἀξία θελομεν ἐξακριβῶσαι κατὰ τὸ παρόν· διότι τὸ ἔργον εἶναι μὲν σπουδαῖον ἀλλ' οὐ τὰ πρόκειμένου λόγου, ὅθεν ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κύριον καὶ ὑφ' ἡμῶν ἱχνηλατούμενον ἀντικείμενον.

Συνήθως λέγεται καὶ πιστεύεται, ὅτι οἱ Δάκοι ἐξέλιπον κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν. Ἀλλ' ἂν διανοηθῶμεν, ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν ἥδη, ὅλοι τοῦλάχιστον, νομάδες, διότι καὶ ἐγεώργουν καὶ πόλεις κατῴκουν, ἐν αἷς καὶ τὴν Σαρμιζεγεθούσαν, ἥς αἱ οἰκίαι ἦσαν ξύλιναι, οἵκα καὶ σήμερον περὶ τὰς χώρας ἐκείνας αἱ πλείους τῶν χωρικῶν οἰκήσεων κατασκευάζονται· ὅτι ἐπειδὴ ὅλοι καὶ πρότερον δὲν ἦσαν ἰδιοκτῆται, πλείους ἀποζώντων διὰ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἀγρῶν καλλιέργειας· ὅτι οἱ ἐπελθόντες Ῥωμαῖοι οὕτε ἱκανοὶ ἦσαν, οὕτε οἱ πάντες ἐπιτήδαιοι εἰς γεωργίαν· καὶ οἱ αὐτοὶ τε καὶ οἱ δι' αὐτῶν ἀποικίσαντες παρέλαβον τῶν ἐγγχωρίων τὸν

ἱματισμόν, ὅστις ἐν μέρει ἄχρι τοῦδε διατηρεῖται παρὰ τοῖς βλάχοις χωρικοῖς, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν τῇ τραϊανῇ στήλῃ σχημάτων, θέλομεν πεισθῆ, ὅτι πολλοὶ τῶν Δάκων οἱ μὲν ἐνέμειναν ὡς θητικῇ ἢ γεωργικῇ καὶ κτηνοτροφικῇ τάξει, ἀκολούθως καὶ κατ' ὀλίγον μετὰ τῶν ἀποίκων συγχωνευθεῖσα, οἱ δὲ ἐπανῆλθον κατ' ὀλίγον ἐκ τῶν ὀρεινῶν χωρῶν, ἐνθα εἶχον καταφύγει. Ἀλλ' ἐπεκράτησεν, ὡς εἰκός, τὸ ἀποικιακὸν στοιχεῖον ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν νομοθεσίαν, τὴν θρησκείαν κτλ. διότι ἦτον οὐ μόνον τὸ κρατοῦν, ἀλλὰ καὶ κρείττον ὡς πρὸς τὸν πολιτισμόν, ὡς ἐπίσης ἐπεκράτησε τὸ ἀποικιακὸν στοιχεῖον ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ καὶ τῇ Γαλλίᾳ, εἰ καὶ πάντως κατὰ τὰς ἐκείθι ἀποικίσεις καὶ ἐπιδρομὰς δὲν εἶχεν ἐκλίπει ἡβηδὸν τὸ ἰβηρικὸν καὶ κελτικὸν στοιχεῖον, ἀλλ' ἀπερρόρηθη κατὰ λόγον ὑπὸ τοῦ κρείττονος. Οὕτω καὶ μετὰ ταῦτα κρείττον ὦν τὸ γαλλοῤῥωμαϊκὸν ἐν Γαλλίᾳ φύλον ἀπερρόρησε τέλος τὸ αὐτοῦ ἐπιδραμὸν φραγκικόν, ἥτοι γερμανικόν, εἰ καὶ τοῦτο ἦτο τότε τὸ κατακτητικόν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν Δάκων, ὧν ἡ καταγωγή σύμφυλος τῇ τῶν Ἑλλήνων ὥρισθη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, πρόκειται ὅσον οἶόν τε νὰ διακρίνωμεν καὶ τῶν κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν ἀποικισάντων τὸ φύλον. Ἄν δὲ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτῆς δημοκρατίας ἐλαμβάνοντο ἤδη σύμμαχοι ξένοι (1), οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ἐν Ἰσπανίᾳ Κελτίβηρες πρῶτοι ὡς στρατιῶται ἐμεισθῆσαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (2), καὶ οἱ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων οἱ ξένοι ἀπετέλουν τὸ μέγιστον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ μέρος, ὅθεν αἱ ἐπαρχίαι δυσαρέστως παρεῖχον τὴν ἐν αὐταῖς νεολαίαν, ἐκάστης τοπαρχίας ὀφειλοῦσας νὰ χορηγῇ, κατὰ τὴν ἑκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν, ἀριθμὸν τινα στρατιωτῶν (3)· ἂν πρὸς τούτοις παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ μετὰ τὸν μέγαν Ἀλεξάνδρον περιόδος ἦν πλήρης πολέμων, εὐκόλως μάλιστα τῷ εὐποροῦντι, διότι πολλῶν καὶ μεγάλων χωρῶν διὰ τὰς διηνηκεῖς ταραχὰς ὑπὸ τῆς πενίας κατατρυχομένων, τὸ τοῦ μαχητοῦ ἐπιτηδεύμα εἶχε κατασταθῇ τὸ ἦπτον ἄθλιον, ὡς ἐφάνη μάλιστα ἐπὶ τοῦ Πύρρου, τῶν Αντιγονιδῶν, τῶν Σελευκιδῶν κτλ. καὶ ἐπὶ τοῦ Μιθριδάτου· ὅτι τέλος ἡ στρατιωτικὴ παράδοσις ἐνέμεινε εἰς τὰς ἐν τῷ ἑλληνισμῷ διαπλασθεῖσας χώρας καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, εὐκόλως θελομεν ἐννοῆσαι, ὅτι οἱ ἐν Βλαχίᾳ στρατιωτικοὶ ἀποικοὶ, ὡς καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἐλθόντες, ἦσαν σύγγλυοι, καὶ ἐπομένως ἀναλόγως ὀλίγοι ἐκ τῶν κυρίως Ἰταλῶν καὶ Ῥωμαίων, οἵτινες ἀπετέλουν μὲν ἐλάχιστον τοῦ στρατοῦ, εἶχον δὲ, ὡς εἰκός, ὅπως δὴποτε κατὰστασιν τινα ἐν Ἰταλίᾳ ἢ ἄλλαχού.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, διὰ νὰ ὀρίσωμεν τὸ ἐπικρατέστατον τῶν συγκλόνων ἐκείνων φύλον, σιωπώντων τῶν ἱστορικῶν, ἡδυνάμεθα μὲν νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι οἱ περιουκούντες παρὰ τὸν κάτω ἱστρον

(1) Τίτ. Αἰδ. XXI. 46, 48, 55, 56, XXII. 23.

(2) Τίτ. Αἰδ. XXIV. 49.

(3) Τακτ. ἱστ. IV. 14. Agric. 21.

(1) Αφοῦ ὁ Καρακάλλος ἡλευθέρωσε τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἐξ ἐλευθέρων ἀδικρίτως πάντας πολίτας Ῥωμαίους ἐνέγραψεν· ἀφοῦ καὶ οἱ ἀπελευθεροὶ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανῶν τὰ αὐτὰ ἐλαβον προνόμια, ἡ οἰκουμένη τότε κατοίκους ἄλλους δὲν εἶχεν ἢ βαρβάρους καὶ Ῥωμαίους· διὸ Ῥωμανία καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων Ῥοῦμ· ἢ ὀνομάσθη τὸ μέγα σύστημα τῶν τῶν Ῥωμαίων κράτος ἀποτελουσῶν χωρῶν. Ὦθεν τὸ ὄνομα Ῥωμυλία (Ροῦμυλη) ἀπελείφθη εἰς τὴν Θράκην, διότι ταύτην ἐσχάτην ἐτήρησαν οἱ αὐτοκράτορες, σχεδὸν μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

(2) Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γνωσκόμενον εἶδος: I. adjutrix, V Macedonia, VII Claudia, XXX Valens victrix, συννότατα XII Gemina κτλ.

(3) Ἡ Ζερνισία, ἡ Σαρμιζεγεθούσα κτλ. ἐκυβερνῶντο κατὰ τὸ jus italicum (Ulpien. de Cens. lib. I. §. 8. 9.)· ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἐπίσης μαθάνομεν, ὅτι αἱ ἐπιστημόταται πόλεις εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνῶνται ὡς municipia. Συνήκισθησαν δὲ πόλεις περὶ τὰς ἑβδομήκοντα.

(4) Τρεῖς τούτων διέδοσαν τὸν ἱστρον ὧν ἔχνη σώζονται: α) ἀπὸ Σεβερinuπόλεως· μέχρις Οὐλπίας τραϊανῆς. β') ἀπὸ Τσελέου μέχρις Αλούτα ὑπερβόρινουσα καὶ τὰ Καραπάδια. γ') βέλτιον δὲ τηρεῖται ἡ ἐπὶ τῆς Αντωνίνης ἀποικίας (Καρακάλλ) μέχρι Ριμνίου. Εἶναι δὲ αἱ ἰδοὶ αὐτὰς ἀνευ θεμελίων ἐκ χαλίκων ποταμίων. Ταῦτα δὲ τινες ἰδοὺς μὴ ἀκριβῶς λιθοστρώτου, κατὰ τὸ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις συνήθει· ἐν ταῖς ἰδοῖς πολυγώνιον σύστημα, ἀλλ' ἐκ χαλίκων, ἐξ ἀργῶν λίθων σεσαρευμένων, ἡ δὲ σήμερον μακάρα μετακινῶνται, φαίνεται ὅτι εἶχον κατασκευασθεῖσαι οἱ Ἑλληνες. Ἰνόμερον δὲ αὐτὰς σκυρωτάς (ἰππόκροτον σκυρωτὰν ἰδὲν Πινδ. Πυθ. 8. 93. Σχολ. ἀντὶ τοῦ λιθοστρώτου, κούρον γὰρ λέγουσι τὴν λατύπην τὴν ἀπὸ τῆς κατεργασίας τῶν λίθων ἀποπίπτουσαν—Σκυρωτὴ ἰδοὺς ἀπόκροτος· Πουχ. Διόρθου λοιπὸν ἰππόκροτος)· Εἰδ. Στέφ.

είναι ὅπως ἑλληνικὴ, περὶ τῆς προεπιμένον (1), ἡ δὲ τοῦ Γ'. Μ. Χ. αἰῶνος περιέχει λατινικοὺς γράμματα τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Νικάνωρ (2), ὅπερ συνεισφέρει τὴν διὰ τῆς πάλαι μακεδονικῆς ἐπικρατήσεως ἑκτασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐὰν δὲ τέλος ἀναλογισθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κοινότερα ἦσαν τὰ ῥωμαϊκὰ ὀνόματα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἡ τὰ ἑλληνικὰ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, θέλομεν θαυμάσει τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐννοοῦντες συγχρόνως, πόσον οὗτος ἀφθόνης εἰσέβρευσεν καὶ δι' αὐτῆς τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτητικῆς, εἰς τὰς δακτικὰς χώρας, ἐν αἷσι καὶ αὐτὸ τὸ ῥωμαϊκὸν στοιχεῖον φαίνεται ὡς παραχωροῦν αὐτῶ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν μᾶλλον θριαμβευτικὴν αὐτοῦ στιγμὴν.

Πρὸς τοῦτοις ἐκ τῶν ἐν τῇ Δακίᾳ καὶ περὶ τὴν χώραν αὐτὴν, μάλιστα ἐν Μοισίᾳ, κεχαλασμένων ἑλληνικῶν νομισμάτων, κατὰ τὰ ἀντιστοιχοῦντα δηλαδὴ παρὰ τὸν εὐεξίνου Πόντου, παρὰ τὸν Ἰστρον καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ, αὐτονόμων ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἑλληνικοῖς γράμμασιν, ὧν ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια διάφορα σώζονται (3), οὐχ ἥττον δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ μετὰ τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτῶν διοργανώσιν.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐν Δακίᾳ πολλάκις ἀνακαλυφθέντων ἀρχαίων καλλιτεχνικῶν ἔργων οὐχ ἥττον τὸ λεγόμενον συναποδεικνύεται· μάλιστα δὲ ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1838 ἐν τῷ θέματι Σακοερίῳ τῆς μεγάλῃς Βλαχίας, ἥτοι τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀλούτα, ἀνευρεθέντων καὶ ὡς ἐκ θαύματος περισωθέντων χρυσῶν σκευῶν. Πρὸ πάντων ἐκ περιελάσσετάς τινος σπονδαίου καὶ χρυσίδος, ἥττονος μὲν τὴν τέχνην καὶ μεταγενεστέρως, ἀλλ' ἑλληνικῶς ἐχούσης περιγεγραμμένους τοὺς θεοὺς, καὶ κρίκων τινῶν πολλῶ ἀρχαιοτέρων καὶ κανῶν, περιδεραίων πομπικῶν καὶ λύχων λιθοκολλήτων, ὧν ἡ τέχνη, τῶν κανῶν μάλιστα καὶ τῶν περιδεραίων, βυζαντινὴ παριστανομένη, εἶναι παρεμφερὲς τῇ τῶν βυζαντινῶν ἐπίσης ἐκπομάτων τῶν ἐν τῷ ἐν Βουδῇ μουσεῖῳ σώζομένων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χρυσὰ ταῦτα σκεύη, ἔλκοντα σταθμὸν τεσσαράκοντα λεψιακῶν λιτρῶν (ἥτοι φουντίων) καὶ ἐνὸς τετάρτου, εἶναι τὸ εὐρεθὲν καὶ σωθὲν ἕκτον τοῦ ὅλου ἀνακαλυφθέντος θησαυροῦ, καὶ ἐπειδὴ καὶ τοὶ ἐπὶ πάντι ἐπικρατούσης τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καθ' ὅλας σχεδὸν αὐτῆς τὰς ἐποχάς, μεγίστη παρίσταται ἡ ποικιλία καὶ ἡ διαφορὰ, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ σκεύη ἐκεῖνα ἀπετέλουν τὸν θησαυρὸν ναοῦ τινος· οὗτος

(1) Ἰδὲ τοῦ παρόντος λόγου μέρ. Β'.

(2) Τῆς στήλης ταύτης τὸ ἄνω μόνον ἥμισυ μέρος σώζεται· ἀνωθεν τοῦ παραλληλεπίπτου ἐπιγράφεται ἡψις καὶ ἐκατέρωθεν ἀνθέμιον· κάτωθεν δὲ ἐκατέρωθεν ἡ ἡψις εἰς κινύραννον, ἐντὸς δὲ αὐτῆς εἰκονίζεται στήληριον (demifigure) ἀνδρός· ἔπειτα ἡ ἐπιγραφή· Diis Manibus. || ANTONIVS. || NICANORIS || τὰ δὲ λοιπὰ δὲν σώζονται. — Σημειώσαι, ὅτι καὶ ὁ τύπος Ἀντωνίου Νικάνωρος . . . δὲν εἶναι ῥωμαϊκὸς ἀλλ' ἑλληνικὸς.

(3) Ἰδὲ Monnet. κτλ.

δὲ ἐν ταῖς δειναῖς τῆς χώρας περιπετείαις κατεχώσθη ἔνθα καὶ εὐρέθη (1).

(Ἐπεται συνέχεια.)

(1) Καθ' ἡ ἐργασία, τῷ 1838 ἐν Σακοερίῳ δύο χωρικοὶ ἀνεκάλυψαν τὸν θησαυρὸν, καὶ μετὰ τὴν διανομὴν αὐτοῦ, ἕκαστος ἐρύλαξε τὸ ἴδιον μέρος, ὑπολαμβάνον τὰ σκεύη χαλκᾷ. Γνωστὸν δὲ Ἀθηνῶν Ζητήσαντός ποτε χαλκὸν πρὸς ἐπισκευὴν λείψας, ὁ χωρικός εἶδεν χρυσόν, ὃν ὁ γυνὴς ἐβρίσκει ὀνομάσαι· αὐτὴν σκληρὴν καὶ ἀχρηστον ἐρύλασεν· ἀλλὰ πρωτοτίκτων τις παρὼν καὶ γνωρίσας τὸν χρυσὸν ἤρξατο τὰ τοῦ ἑτέρου τῶν χωρικῶν, ὑποπτεύς τις τι εἶδη, σκεύη ἀντὶ τετρακισχιλίων γραμμῶν καὶ ἀμφοτέρω ὑποσχέθησαν νὰ τηρήσωσι· τὸ γένος δ' ἀποβέβηκεν. Ἐνὶ δὲ ἀγορᾷ διὰ πειλίκου ἐκπτε τὰ σκεύη διὰ τὰ ἀνταλυσσά, πολλὰ τεμάχια τῶν ἐγκεκολλημένων κρυστάλλων καὶ ὑελοδῶν μιγμάτων ἔπασον, καὶ ἐκ τούτου ἀνεκαλύφθη μετὰ ταῦτα τὸ τέχνασμα. Ἐν τούτοις ὁ πρωτοτίκτων κατέρωθε τὸν θησαυρὸν, φυλάξας ἀκριβῶς τὸν σκευὸν καταλόγον· ἀλλ' ὅση προσπάθεια καὶ ἂν κατεβλήθη, τὸ τρίτον μόνον τῶν κρυφθέντων ἀνευρέθη, ὡς εἰρήσθη ἐκ τοῦ καταλόγου. Ὁ τύπος ὅμως ἐμμένει ἄγνωστος, εἰ καὶ οἱ μνηστῆρες παρακειμένης τινος μονῆς ἤθελον ἐπὶ αὐτὴν εὐρεθὲν ὁ θησαυρὸς. Ἐκ μὲν τοῦ καταλόγου ἐξάγεται, ὅτι πολλὰ τῶν σκευῶν ἦσαν διπλά, τὰ δὲ σωθέντα καὶ ὅσον ἥτο δυνάτων ἐπισκευασθέντα εἶναι τὰ ἑξῆς·

1. Δίσκος περιφερὲς ὀλίγον τι κοίλος· ὁ γῆρος λαίος πλῆν κυματίου καὶ δύο σειρῶν ἀστραγάλου, ἐπὶ δὲ καὶ λεπτοῦ φυλλώματος κατὰ τὸ ἄκρον καὶ περὶ τὸ κέντρον, διάμετρος 0,563 γαλ. μετ. πᾶχος 0,001· ἔλκει λίτρ. λεψ. 15 5/16.

2. Ὀκτάγωνον σκεῦος ἐν σχήματι κανοῦ ὀλίγον τι ἐλλειψοειδούς, αἱ ἐκατέρωθεν λαβαὶ εἰκονίζονται παρῶναι, ἐπὶ δὲ τῆς ἐξόδου αὐτῶν εἶναι ἀληθεὶς μαργαρίται, ἐκ τούτων ἡ μία μόνον ἡδυνήθη νὰ ἐπισκευασθῇ· τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ κανοῦ εἶναι ὡς διὰ πλεκτον, τὰ δὲ μεταξὺ κενὰ πληροῦνται δι' ἀσυντοῦ κρυστάλλου καὶ ὑελοδῶν τινος μίγματος διαφόρων χρωμάτων ἐσφηνωμένων ἐν τῷ χρυσῷ. Τοῦτο τὸ σκεῦος δεινὴν εἶχε πᾶσι κατασκευῇν ὑπὸ τοῦ δειλαίου ἐκείνου πρωτοτίκτους· ἡ μεγάλη διάμετρος 0,185, ἡ δὲ μικρὰ 0,163· κατὰ δὲ τὴν βάσιν ἡ μὲν μεγάλη διάμετρος 0,09, ἡ δὲ μικρὰ 0,073· βάθος 0,103, πᾶχος 0,0015, ἔλκει δὲ λίτρ. λεψ. 5. 5/32.

3. Δωδεκάγωνον κανονικὸν σκεῦος, κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σχῆμα καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ προηγούμενου· διάμετρος 0,175, βάθος 0,12, πᾶχος 0,0015 ἔλκει δὲ 3 1/4.

4. Χρυσὸς (φιάλη) μετὰ διπλοῦ πυθμένος· τὸ ἴσον δὲ αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ γλυφῶν παρίστα νουσῶν θεοῦ, κατὰ δὲ τὸ κέντρον ἄγαλμα καθήμενης· διάμετρος 0,257· πᾶχος 0,002, ἔλκει δὲ 4 5/32· τοῦ δὲ ἀγαλματίου ὕψος 0,73, πᾶχος τοῦ ἐλάσματος 0,001. ἔλκει δὲ 15/64.

5. Περιδεραιὸν διὰ διπλοῦ ἐλάσματος· τὸ ἄνω μέρος εἶναι ἐπίσης διὰ πλεκτον, τὰ δὲ κενὰ πληροῦνται διὰ κρυστάλλου καὶ μίγματος· ὡς εἰρήσθη· ἐπίσης εἶχε δεινὴς πᾶσι· διάμετρος ἀνωθεν 0,15 κάτωθεν 0,2, πᾶχος 0,0005 ἔλκει δὲ 15/32.

6. Κρίκος (ἡ βαρύτατον εἰκταῖον ψάλλον) ἐφ' οὗ ἐπιγραφῇ, ἥτις ἐπὶ δὲν ἀνεγνώσθη, φαίνεται δὲ λατὴν ἀρχαίαν· διάμετρος 0,133, πᾶχος 0,012, ἔλκει δὲ 1 7/16.

7. Ἄλλος ἀνεγνώστου ἐπιγραφῆς· διάμ. 0,17, πᾶχος 0,003 ἔλκει δὲ 25/64.

8. Λύχνος ἐν σχήματι ἐπικροῦ, ὃς ἡ κεφαλὴ λιθοκολλήτος, ὡς εἰρήσθη, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπίσης· φῆκρος κεκοσμημένη, ἀλλ' ἐγκαλλυπτο· μήκος 0,27, πλάτος 0,105 ἔλκει δὲ 1 3/4.

9. Ἄλλος λύχνος εἰκονίζων ἴδιον πανταχῶς λιθοκολλήτος· μήκος 0,25, πλάτος 0,08 πᾶχος 0,0015, ἔλκει δὲ 15/32.

10. Ἄλλος λύχνος ὑμοισχίμων, μήκος 0,235· πλάτος 0,065 πᾶχος 0,0015· ἔλκει δὲ 1 1/8.

ΔΙΠΤΩΜΑ.

—ooo—

Ἡ ἑλληνικὴ καρδιά εἶναι πλήρης ἐλπίδων· ἀπέδειξε ὅτι ἐπλάσθη διὰ τὴν χρυστασίαν.

Α.

Ἐν τινὶ ἐκρινήσπερᾳ τοῦ 1819 ἔτους, ὅτε ὁ ἥλιος, κρυπτόμενος ὀπισθεν τῶν περὶ τὴν πόλιν Ἰωαννίνων δυτικομεσημβρινῶν γιγλῶν, ἠκόντιζε τὰς τελευταίας ἀκτίνας του ἐπὶ τῶν αἰγείρων, αἵτινες ὡς ὑψιτενεῖς γίγαντες ἐφφρεύουσιν ἐπὶ τῶν παραλιμνίων κήπων, καὶ ἐχρυσίζε τὰς κορυφὰς αὐτῶν, τρεῖς νέοι φουσταναλλοφόροι, ἐνδεδυμένοι χρυσοκέντητα θωράκια καὶ περικνημίδας ὀλοχρύσους, περιεζωμένοι δὲ καὶ ὅπλα ἀργυρᾶ, ἐκάθηντο εἰς τὸν μικρὸν κήπον εὐτελοῦς καρφενείου, καίμενοι ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Καλοῦτσου, ὁρσιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀπολιμνιον αὐρᾶν τῶν ἐκπνεουσῶν πνοῶν τοῦ βορέως. Καὶ οἱ μὲν δύο ἦσαν ὑψηλοὶ καὶ κομποῦ ἀναστήματος, ἥθους τολμηροῦ, τὸ βλέμμα ἔχοντες γοργὸν καὶ ἀνήσυχον· ὁ δὲ τρίτος εὐτραφὲς, καλλιπάραιος, ὀψεως λευκῆς, εἶχε μὲν ἀνδρικὸν τὸ ἥθος, εἰς τοὺς κυανούς ὁμοῦς ὀφθαλμούς του ὑπετυποῦτο ἡ περισκεψίς καὶ ἡ πανουργία.

Παρατηρήσατε, φίλοι, εἶπεν ὁ τελευταῖος εἰς τοὺς δύο συντρόφους του, τί ὠραῖον εἶναι ἀπόψε τὸ χρῶμα τῆς λίμνης! ὁμοιάζει χρυσένδετον σάφειρον. Ὡ τί μαγευτικὸς εἶναι ὁ ὀρίζων! Οἱ διὰ τῶν δυουσῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου φαινόμενοι ὡς διὰ χρυσῆς ἄμμου πεπασμένοι περίξ αὐτῆς καλαμώνες, δὲν σχηματίζουσιν ἀληθῶς τὴν χρυσὴν σφενδόνην τῆς λίμνης; Ὡ πόσον μέγας εἶναι ὁ πλάστης, Θεόδωρε! πόσον θαυμαστικὸς ἐκαλλώπισε τὴν φύσιν! Βλέπεις, Σταῦρε, εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἑτερον τῶν συντρόφων του, βλέπεις πόσον σιὰ φαίνονται τὰ ἐρείπια τῆς Καστρίτσας; καὶ ὅμως ὑπάρχει δύο ὠρὼν ἀπόστασις.

Ναί, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος, φαίνονται ὡς νὰ ἦσαν πολλὰ πλησίον μας· τῆς μονῆς μάλιστα τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν καὶ τὰ παραθύρα. Τοσαῦτα ἔτη εὐρίσκομαι ἐδῶ, Ὀδυσσεῦ, καὶ ποτὲ δὲν ὑπῆγα νὰ τὰ ἐπισκεφθῶ.

Βέβαια· αὐτὸ σοῦ λείπει ἀκόμη νὰ γενῆς καὶ μιλῶντος, ἀπεκρίθη ὁ Σταῦρος ξεκαρδιζόμενος ἀπὸ τὸν γέλωτα.

Καὶ μόνον οἱ μιλῶντες ἔχουν μάτια καὶ περιέργειαν; ἀνέκραξεν ὁ Θεόδωρος ἐξαφθίς· αὐτὰ εἰ-

11. Ἄλλος λύχνος μικρότερος τῆς αὐτῆς κατασκευῆς· μήκος 0,175, πλάτος 0,055, ἔλκει δὲ 7/16.

12. Πρόχους· ὕψος 0,35· διάμετρος 0,1· πᾶχος 0,001· ἔλκει δὲ 3 43/64· ἡ ἐλικὴ δὲ πάντων τῶν σκευῶν ἑλλή, περιλαμβανομένων καὶ τινῶν συντριμμάτων ἑλκόντων 1 11/64, εἶναι λίτρ. λεψ. 40 15/64.

Τηροῦνται δὲ ἅπαντα ταῦτα ἐν τῷ ἐν Βουκουρεστίας τοῦ ἁγ. Σάββα μουσεῖῳ.

ναὶ ἔργα τῶν προπατόρων μας, διατὶ νὰ μὴν τὰ γνωρίζωμεν καὶ ἡμεῖς;

Ναί, εἶναι τὰ χαλάσματα τῶν σπητιῶν τοῦ πάπου μας, ἐπανελάβεν ὁ Σταῦρος ἐξακολουθῶν νὰ γελᾷ.

Καλότυχος Σταῦρε! ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος, ὁλονὲν ἀγαπᾷς τὰ σκώμματα, καὶ ὅλαις ταῖς ὥραις τὸ ἴδιο ταῖς ἔχεις.

Ἐλθισμένης νὰ σὲ εἰπῶ, ἐξακολουθῶν ὁ Σταῦρος μὲ ὕψος κομικόν, ὁ δάσκαλος ὁ Παλιδας ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἕνα πρωτόσκολον, ἂν θέλῃς νὰ τὸν εἰπῶ νὰ σὲ πᾶρῃ διὰ νὰ βάζῃς τὰ παιδιὰ εἰς τάξιν, δηλαδὴ ξέρεις ἐσὺ, Θεοδώρη, ἕλθω ντεντίο, ὅσο νὰ πετοῦν τὴ γλῶσσά τους σὺν λαγωνικά.

Παῦσε, ἀδελφε Σταῦρε, νὰ ὀμιλήσωμεν τίποτ' ἄλλο, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος μὲ ἱκετευτικὸν τρόπον. Ὁ δὲ Σταῦρος ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἔστρεψε τὰ ἰχθὺα θεωρῶν πρὸς τὴν λίμνην.

Εἰπέ με, φίλε Ὀδυσσεῦ, ὑπῆγες ποτὲ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος; ἠρώτησεν ὁ Θεόδωρος, ἀποταθείς πρὸς τὸν Ὀδυσσεῦ.

Μάλιστα. Πέρισ μίαν ἡμέραν τοῦ Ἰουλίου μ' ἐκράξεν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς καὶ μὲ λέγει· «ὦρε, Πύρο μου, νὰ πηγαίνῃς μ' αὐτὸ τὸ φίλο μας τὸ μιλῶντος μαζὶ, ποῦ θὰ πηγαίνει νὰ βλέπῃ τὸ Καστρίτσα. Μὰ τίρρα, Πύρο μου, ἀνοιξὲ τὰ μάτια καλά . . . καταλαβαίνεις ὡρ' Ὀδυσσεῦ; . . . νὰ ὠρὲ, νὰ τηρᾷς καλά τὸ μιλῶντος . . . , γιατί μὰ τὸ κεφάλι μου σ' ἔφαγε τὸ μαῦρο τὸ φίδι.» Ἐννόησα ὅτι εἶχεν ὑποψίαν μὴ ὁ μιλῶντος ξεχώσῃ κανένα θησαυρὸν· ἂ Βεζύρι μου, τὸν ἀπεκρίθη, ξέρεις, ὅτι πάντοτε, ὅταν μ' ἐστειλῇς εἰς θέλημα σ' ἐννόησα καὶ ἐξεπλήρωσα τὴν προσταγὴν σου ὅπως ἤθελες.

Γιάσου, μωρὲ Πύρο μου, πᾶ ὠρὲ καὶ πῶς δὲ, ἐγὼ ξέρω πῶς ἔχεις γνῶσι· πολὺ· αὐτὰ σύρε, ὠρὲ τώρα, γὰρ ὁ μιλῶντος.

Ὁ μιλῶντος, ὅστις ἦτο παρὼν, ἀποχαρτήσας τὸν Πασᾶ, μ' ἔκαμε νεῦμα καὶ ἐξήλθεν κατευθυνόμενος πρὸς τὴν ὄχθην τῆς λίμνης, ὅθεν μὲς παρελάβε μικρὸν πλοίαριον. Μετὰ δύο ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὰ λιβάδια τὰ λεγόμενα τῶν Βεῖδων καὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τοῦ πλοιαρίου διέβημεν δι' ἀγρῶν φυτευμένων ἀραβόσιτον, καὶ μετὰ δεκαπέντε ἡ εἰκοσι λεπτὰ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ριζοβούνι, ἠκολούθησαν μίαν ὁδὸν ἀβλιεστάτην, ἄβατον, μετὰ βράχων· ἐγὼ μὲ εἰκοσι πηδημάτα ἀνέβην μέχρι τῶν κάτω ἐρειπίων καὶ ἐστάθην περιμένων τὸν λόρδον, ὅστις χωλαίνων ὀλίγον καὶ δυσκολευόμενος ἀπὸ τὸ δύσβατον τῆς ὁδοῦ, ἀνέβαινεν ἀγᾶλ· ἀγᾶλ καθίζων εἰς κάθε δεκαπέντε βήματα διὰ νὰ ἐνασάνῃ καὶ νὰ θεωρῇ τὸ ὠραῖον πανόραμα, τὸ σχηματίζομενον ἀπὸ τὴν λίμνην, τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τὴν ἐπιμήκη κοιλάδα τὴν καταλήγουσαν εἰς ἀπόστασιν ἀπείρων ἐκτασῶν πρὸς τὴν δύσινδρια βουνὰ ὡς κυανόφαιος ὀμίχλη φαινόμενα.

Ὁ Θεόδωρος ἐθεώρει μὲ κεκνήως στόμα τὸν Ὀδυσσεῦ διηγούμενον.

Τώρα, Θεοδώρη, εἶπεν ὁ Σταῦρος, διακό-

φας τὴν διήγησιν τοῦ Ὀδυσσεύος, θὰ γίνης φιλόσοφος καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἐπιθυμήσῃς νὰ γείνης καὶ μιλῶντος, διότι καθὼς ἀνοιξες τὸ στόμα καὶ χάσκεις, ποῖος ἤξεύρει ἂν δὲν σὲ φωτίσῃ ἡ παλαῖος μάρα σου νὰ υπάγῃς καμμία μέρα καὶ μοῦ κουδάλισῃς εἰς τὸ κονάκι κἀνένα ἀπὸ τὰ λιθάρια τῆς Καστρίτζας. Ἀκουρασθῇτε (ἀκροασθῇτε) νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ ἐγὼ μία ἱστορία. Μία ἡμέρα, εἶναι τώρα δύο χρόνοι σωστοί, ἤμουν εἰς τὸ χωρίον Δραμισοῦς· ἐκεῖ βλέπω κάτω 'ς τὴν λάκκα ἕνα φράγκο καὶ ἐκπονίξω μ' ἕνα σίδερο τὰ λιθάριά. — Τί κάμνει ὁ φράγκος ἐκεῖ; ἐρώτησα τοὺς χωριάτας. — Δὲν τὸν βλέπεις τί κάμνει; σπᾶ τὰ σκαλιὰ τοῦ Θεάτρου, ὅπως τὸ λέγουν οἱ δασκάλοι. — Ἐπρεξά ἀμέσως κάτω νὰ ἰδῶ ὁ φράγκος μήτε μ' ἐτήραζε, μόνον ἐξακολουθοῦσε κτυπῶν μὲ τὰ σφυρὶ ἕνα σκαλί, ὅσον ὅπου ἐκοψεν ἕνα κομμάτι καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς τὸ δισάκι ὅπου εἶχεν ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογό του.

— Τί θὰ τὴν κάμῃς τὴν πέτρα; τὸν ἠρώτησα.

— Τὴν θέλω, μ' ἀπεκρίθη, εἶναι ἀρχαία, ἀντίκα. Ὑπόθεσε τί γέλοιον ἔκαμα μὲ τὸν παλαῖον τὸν φράγκο.

— Ἐγὼ νὰ σοῦ δείξω, τὸν εἶπα, ἀκόμη πλιὸ παλαιὰ ἀντίκα ἀπ' αὐτήν. Καὶ τὸν ἔδειξα τὸν βράχον ὅπου ἦτον ἀντικρὺ μας.

— Ναί, τὸν βλέπω, ἀλήθεια, μ' ἀπεκρίθη, ἀλλ' ὁ βράχος δὲν ἔλαβε ποτὲ τὸν τύπον τῆς τέχνης· εἶσαι ἀνόητος.

Μοῦ ἤλθε νὰ τοῦ καθίσω τὸ καπέλλο μὲς' τὰ μάτια του, ἀλλ' ἐφοβήθηκα μὴ πάγῃ καὶ κλαυθῇ εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ, καὶ εὔρω τὸ διάβολό μου· ἐκατάπιε σὰν χάπι τὴν ὕβριν, πλὴν ἠθέλησα κἀν νὰ μάθω τί πράγμα ἦτον αὐτὸ τὸ παλαιὸν κτερίον.

— Δὲν μὲ λέγεις, Μουσιού, τί εἶναι τοῦτο τὸ πράγμα; τὸν ἠρώτησα.

— Ἐδῶ ἦτον ἡ πόλις Πασσαρῶν, μ' ἀπεκρίθη, ρίψας συγχρόνως βλέμμα περιφρονήσεως ἐπάνω μου· παρὰ τὸ θέατρον τοῦτο, ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τοῦ Ἀρείου Διὸς, ὃν οἱ φιλοπόλεμοι Μολοσσοὶ ἐτίμων τὰ μέγιστα· ἐν αὐτῷ, μετὰ τινὰς ἐξίλασμοὺς καὶ θυσίας, ὠρρίζοντο οἱ μὲν ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑπειρωτῶν πίστιν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς βασιλεῖς των, οὗτοι δὲ νὰ φυλάξουσιν ἀναλλοιώτους τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Μετὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἤρχοντο ἅπαντες εἰς τὸ θέατρον τοῦτο, ἔνθα διὰ μουσικῶν ὀργάνων καὶ σαλπείγων ἔστερον τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν. Δὲν τὰ ἤξεύρεις σὺ αὐτά; ἐπρόσθεσεν ὅχι μὲ τὸσον εὐγενῆ τρόπον ὁ φράγκος.

— Καὶ ποῦ νὰ τὰ ἤξεύρω; ἀπεκρίθη, ἐγὼ δὲν ἔμαθα γράμματα· ἄλλο πλὴν τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὕπλων δὲν γνωρίζω.

— Αὐστηχεῖς ἀνθρώποι! εἶπε, ποῦ σᾶς κατήνησεν ἡ δουλεία!

— Καὶ δὲν μὲ λέγεις τί σὲ χρησιμεύει, τὸν ἠρώτησα, τὸ λιθάρι;

— Ἀντὶ νὰ μὲ ἀποκριθῇ ὁ καλὸς σου φράγκος, ἀγέθη εἰς τὸ ἄλογόν του, τὸ ἐκέντησε καὶ ἔχθη ἀπ' ἐμπρός μου.

— Σὲ ἠκούσαμεν, Σταῦρε, μὲ ὑπομονήν, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, ἄφες τώρα καὶ σὺ νὰ τελειώσῃς ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν ὁμιλίαν του.

— Ἄς λέγῃ ὡς αὐρίον, ἀπεκρίθη ὁ Σταῦρος στραφεὶς πρὸς τὴν λίμνην.

— Ὁ μιλῶντος τέλος πάντων ἀνέβη, ἐπανελάθεν ὁ Ὀδυσσεὺς, μ' ἐπλησίασε, μ' ἐκύταξεν ἀσκαρδαμυκτί, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐνέφαινον μελαγχολίαν καὶ συμπάθειαν.

— Πόσον ἐτῶν εἶσαι; μ' ἐρώτησεν.

— Εἰκοσιοκτὼ, τὸν ἀπεκρίθη.

— Εἶσαι ὠκύπους;

— Δὲν τὸν ἀπεκρίθη, διότι δὲν ἐννόησα τὴν λέξιν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπορίας τοῦ βλέμματός μου, ἐννόησεν ὅτι δὲν τὸν ἐκατάλαβα.

— ἔχεις ταχεῖς τοὺς πόδας; μὲ εἶπε τότε.

— Ὁ Θεός, τὸν ἀπήντησα, ἐχάρισεν αὐτὸ τὸ προτέρημα εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ ὄρη καὶ νὰ ζοῦν ἐκεῖ ὡς ἄγρια θηρία, ἀποφεύγοντες τοὺς ὄνυχας τῶν βαρβάρων τυράννων των.

— Ἀπειρα ἔθνη, μὲ ἀπήντησεν ὁ λόρδος, εἰς τοῦ ὁποῖου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέδραμεν ἐν δάκρυ, ἀπειρα ἔθνη ἐπάτησαν τὴν ἱερὰν ταύτην γῆν, ἀλλ' ἅπαντα διήλθον καταστραφέντα. Ἐδῶ ἐγεννήθησαν οἱ Θεοί, οἱ Ἥρωες καὶ αἱ Μοῦσαι· ὁ οὐρανὸς τῆς εἶναι σμαράγδινος, ὁ ἥλιος χύνει χειμάρρους φωτὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς, καὶ οἱ ζέφυροι τὴν δροσίζουσιν, ἐνῷ τὴν γῆν ἡμῶν καλύπτει παχεῖα ὀμίχλη καὶ γνόφος· ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ γῆ τῆς περηνόας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ὡ φίλε μου! εἰς τὸ πρόσωπόν σου ἐπεκαθήσεν ἡ ἑλληνικὴ ὠραιότης, πλήρης χάριτος ἀκατανόητου. Ὡ Ἑλλάς! πόσον σὲ ἀγάπησα! Ὡ γῆ κάλλους, χαρίτων καὶ τερπνότητος! Ὡ... Καὶ νῦν δάκρυα ἔρρευσαν ἐπὶ τῶν παρειῶν του.

— Πῶς ὀνομάζεσαι; ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος μετὰ μικρὰν σιγὴν.

— Ὀδυσσεὺς, ἀπεκρίθη.

— Ὀδυσσεὺς! ἀνέκραξεν ἐνθουσιωδῶς, Ὀδυσσεὺς! καὶ ἤρξατο ν' ἀπαγγέλλῃ μεγαλοφώνως εἰς γλώσσαν ἑλληνικὴν ἀλλ' ἀκατανόητον εἰς ἐμέ· τίποτε ἄλλο δὲν μ' ἔμεινεν εἰς τὴν μνήμην εἰμὴ αἱ λέξεις πολέμητις Ὀδυσσεύς.

— Ὡ φίλε μου Ὀδυσσεῦ, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, πόσον πνεῦμα ἔχεις, πόσας χάριτας! τρέχεις ὡς νὰ ἔχῃς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας, λαλεῖς ὡς ῥήτορας, ἔχεις μνημονικὸν μέγα, ἀνδρίαν, τίποτε δὲν σὲ λείπει.

— Ἄφες αὐτά, Θεοδώρα, καὶ ἀκουσε. Ὁ λόρδος μ' ἐνθουσίασε καὶ ἐμέ, διότι ὅταν τὸν ἔβλεπα νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος μὲ δάκρυα, μ' ἐφαίνετο ἄγγελος πρόδρομος τῆς ἐλευθερίας μας· ἔκτοτε ἐγάμισεν ἡ καρδιά μου ἐλπίδα καὶ θάρρος, ὅτι θὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς βασιλεῖον.

— Ἐξακολούθησε νὰ ζῆς, Ὀδυσσεῦ.

— Μὲ συμφωνίαν ὅμως νὰ μὴ μὲ διακόπῃς.

— Πόσον ὠραία ὁμιλεῖτε τὴν γλῶσσάν μας! εἶπα εἰς τὸν λόρδον.

— Ἐσπούδασα, μὲ ἀπεκρίθη, τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Σκωτίας, καὶ μισοιναρίος τις μ' ἐδίδαξε καὶ τὴν νέαν, τὴν ὁποῖαν ἔμαθα εὐκόλως βοηθούμενος ἀπὸ τὴν παλαιάν, μὴ εὐρὼν κάμμιαν μακρυὴν ἀπόστασιν τῆς μίας ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἐπειτα ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας, διέμεινα ἐκεῖ ἐν ἔτος νὰ γυμνασθῶ καλλήτερα.

— Πρὶν προχωρήσωμεν, εἶπα, θὰ σᾶς παρακαλέσω καὶ ἐγὼ νὰ μὲ εἰπῇτε τὸ ὄνομά σας.

— Εὐχαρίστως, μ' ἀπεκρίθη ὀνομάζομαι λόρδος Βαΐρων. Καὶ συγχρόνως ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ κόλπου του χαρτοφυλάκιον μ' ἐνεχείρισε μικρὸν γραμματίον, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ νὰ τὸ κρατῇς καὶ ἐγγράφως πρὸς ἐνθύμησιν.

— Ἀλλ' ἐγὼ, τὸν ἀπεκρίθη, δὲν γνωρίζω τὰ ἀγγλικά, πῶς θὰ τὸ ἀναγνώσω;

— ἔχεις δίκαιον, καὶ διὰ μαλυσδοκονδύλου ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου μέρους καὶ ἑλληνικὰ τὸ ὄνομά του.

— Σᾶς εὐχαριστῶ κατὰ πολλὰ, μιλῶντε.

— ἴσως μίαν ἡμέραν ἐνταμωθῶμεν εἰς καλλήτερον μέρος, ἐπανελάβε, τώρα ἄς προχωρήσωμεν.

Ἀπέναντί μας ὑπῆρχε τεῖχος τέσσαρας περίπου πήγεις ὑψηλόν, ἐκ μεγίστων λίθων, ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ βουνοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ κράτος, φραττόμενον ὑπὸ βράχου γιγαντώδους, κεκομμένου ὡς τεῖχος φρουρίου. Ἐκεῖ ἔνθα ἰστάμεθα καὶ ἐνθα ἤρχετο τὸ τεῖχος, ὑπῆρχε θύρα μεγίστη ἀνευ ἀνωφλίου, ἡ δὲ θύρα αὕτη εἶναι τὸ τέρμα τοῦ τεῖχους ἀπολήγοντος πρὸς μεσημβρίαν. Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς θύρας ὑπάρχει μικρὸν ἐπίπεδον ἐπὶ βράχου κεκομμένου καὶ τούτου καθέτως, ὥστε καθίσταται ἀδύνατος ἐκεῖθεν ἡ ἀνοδος.

Ὁ λόρδος ἐστάθη ἱκανὴν ὥραν ἐνταῦθα περιεργαζόμενος τὰ περίεξ, ὥστε ἔλαβα εὐκαιρίαν νὰ τὸν ἐρωτήσω, τί ἄρα εἶναι τὸ τεῖχος τοῦτο, τὸ ἐκ τοιούτων παμμεγίστων καὶ ἀκκονίστων λίθων συγκείμενον.

— Εἶναι, ἀπεκρίθη, τὸ πρῶτον περίφραγμα τῆς πόλεως, ἥτις καίται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ. Τὰ τοιαῦτα τεῖχη ὀνομάζονται κυκλώπεια, ὅχι διότι τὰ ἐκτίσαν οἱ μυθολογούμενοι Κυκλώπες, ἀλλὰ διότι εἶναι ἔργα τῆς πλέον ἀρχαιοτέρας ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἑλλήνων, τὴν ὁποῖαν παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Φοίνικας, καὶ ἀκολούθως ἐκάνονισαν διὰ τῆς ἐπιστήμης, καὶ διὰ τῆς εὐφυΐας των κατέστησαν θαυμασίαν ὑπὸ ρυθμοῦ πλήρεις κάλλους ἀρμονίας καὶ χάριτος.

Προχωρήσαντες ὀλίγον εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ὁδόν, ἡ μᾶλλον μονοπάτιον, βαδίζοντες παραλλήλως πρὸς τὰ ἔλη. Ἐκ διαλειμάτων εἰς θέσεις βελάς ἀπνητῶμεν ἐρείτια τεῖχων ὡσαύτως κυλωπείων. Πλησιάζαντες εἰς τὴν μονὴν διήλθον διὰ δάσους δρυῶν, περικυκλωσάν ἅπασαν τὴν θέσιν ἐκεῖνην, μέχρι τῶν ἐλῶν τῆς λίμνης. Ὁ ἡγούμενος μᾶς ὑπεδέχθη πρὸς τῆς θύρας τῆς Μονῆς, μᾶς προσέφερε ῥακὴν καὶ σῦκα ξηρά, καὶ μᾶς προσεκά-

λεσε ν' ἀναβῶμεν εἰς τὰ κελλία· ὁ λόρδος ὅμως εὐχαριστήθη νὰ καθῇ εἰς τὴν αὐλήν, καὶ μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν, περιῆλθε περιεργαζόμενος λεπτομερῶς ὅλα τὰ μέρη ὡς καὶ αὐτὸν τὸν μικρὸν ναόν, ἀρχιτεκτονικῆς μὲν βυζαντινῆς ἀλλ' ἀσημάντου. Ἐξελθόντες ἐκ τῆς μονῆς ἀνῆλθον εἰς τὴν πόλιν διὰ μονοπατίου ὁμαλοῦ, ἀλλ' ἀνωφεροῦς ὑπὸ πλείστον ἐλιγμῶν χαρασσομένου· ἀναβάντες εὐρέθημεν ἐντὸς ὁροπεδίου ἡ μᾶλλον ἐπιπέδου, κατέχοντος ἅπασαν τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, πλήρους ἐρείπιων· τὸ τεῖχος συνείχετο, ἀλλὰ κατεσθαρμένον πανταχόθεν, ὥστε μόλις εἰς μέρη τινὰ εἶχεν ὕψος δύο πήγγων. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ἡγείροντο δύο πύργοι ἐρειπωμένοι ἐν μέρει, ἐν μέρει δὲ ἰστάμενοι ἀκέραιοι, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἄσπετος πύλη, δι' ἧς ἀνῆρχοντο, ὡς μ' ἔλεγεν ὁ λόρδος, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πεδιάδος ἐγκαρσίως οἱ ποτὲ κατωικοὶ τῆς πόλεως ταύτης. Μίαν ἄλλην θύραν ἀπνητῆσαμεν πρὸς τὸ ἀνατολικοβόρειον μέρος, ἀλλ' ἐξ ὀλοκλήρου ἐρειπωμένην. Ὁ λόρδος περιῆλθε σιωπηλῶς τὰ ἐρείπια, καὶ μετὰ μεγίστης λεπτομεροῦς παρατηρήσεως τὸ τεῖχος· εἶτα ἐλθὼν ἀνέβη ἐπὶ τινων ἐρείπιων, ὧν οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκ λίθου τετραγώνου πελεκημένου. — Ἐδῶ ἦσαν, μὲ εἶπε, πάλαι τὰ δημόσια καταστήματα. — Καὶ ἐξαγαγὼν βιβλίον ἐκ τοῦ κόλπου του ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ. Μ' ἐφάνη δὲ ὡς νὰ ἐξώρκιζε τὰ ἐμφωλεύοντα ἐν τοῖς ἐρείπιοις τούτοις πνεύματα. Ἐνῷ ὁ λόρδος ἀνεγίνωσκεν, ἐγὼ δὲν ἐχόρταινα τὴν θαυμάσιον θέαμα τὸ ὁποῖον ἐξετυλίσσετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς παρίστατο ὡς προμαχὼν τῆς Ἑπειρώτιδος, ἐφ' ἣν ἔκειτο πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν τὸ καλλιγύναικον καὶ υπερήφανον Σοῦλιον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτων ἡ κτηνοτρόφος τῆς Μολοσσίας χώρα, καὶ πρὸς τὴν δύσιν, ἡ ἐγγελοτρόφος λίμνη καὶ τὰ Ἰωάννινα εἰς σχῆμα δικεφάλου ἀετοῦ, ἐτοίμου ν' ἀνατεῖν τὰς πτέρυγας του καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰ αἰθέρια ὕψη, εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς ἀπεράντου καὶ ἀόρατος τῆς Χαονίας, ὡς ὀμίχλη κατὰ πύκνους. Ἡ ἀμίμητος αὕτη σκηνογραφία μ' ἐπροξένησε τοιαύτην γλυκεῖαν ἐκστασιν, ὥστε μόνη ἡ φωνὴ τοῦ καλοῦ μου λόρδου ἐδυνάθη νὰ μ' ἐξυπνίσῃ.

— Βλέπεις, Ὀδυσσεῦ, τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο θέαμα; τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀντεῖπῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὸ προτέρημα τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ; Τί ὠραία θέσις! Οἱ κτίτορες τῆς πόλεως ταύτης ἵνα μὴ ἐγκαταλίπωσι τὴν εὐπορίαν καὶ καθ' ὅλα πλουτοῦσαν ταύτην γῆν, ἀλλὰ συσκευῶς νοσῶν διὰ τὰ περίεξ αὐτῆς ἔλη, ἐξελέξαντο τὴν θέσιν ταύτην, ἐφ' ἧς ἐκδομήσαν τὴν πόλιν των, ἵνα πνέωσι καθαρὸν ἀέρα, τερπόμενοι ἀπὸ τοιαύτην μεγαλοπρεπῆ θέαν, καὶ ὑπάρχοντες ἐν ὀχυρῷ τόπῳ, ἐναντίον ἐπιδρομῆς ἐχθρικής, ἔχοντες τὴν κατάβασιν καὶ ἀνάβασιν ὁμαλὴν καὶ εὐκόλῃν πρὸς μετακόμισιν καὶ τῶν βαρυτάτων πραγμάτων, καθὼς βλέπεις τὴν μεταξὺ τῶν δύο πύργων θύραν.

— Ποία πόλις ἀρά γε ἦτον αὐτή; τὸν ἠρώτησα.

— Ἡ Δωδώνη, φίλε μου, ἀπεκρίθη, πόλις ἀρχαιοτάτη, ὡς ἀναφέρουσι πολλοὶ συγγραφεῖς Ἑλλήνες, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Ὀμηρος· τὰ δὲ κυκλώπεια τεῖχη τῆς μαρτυροῦσιν ὅτι ἦτο πόλις προμηκεῖα. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ Μαντεῖον τοῦ Δωδωναίου Διός, τὸ ἀρχαιότερον ὅλων τῶν μαντείων. Ἰδοὺ ἡ Μολοσσία χώρα περὶ ἡμᾶς, ἥτις ἔκειτο, κατὰ τὸν Πίνδαρον, Ἀπολλοδώρον, Στράβωνα καὶ Στέφανον Βυζάντιον, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἠπείρου. Τὴν γῆν ταύτην κατέκτισαν πρῶτοι οἱ Πυρρίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Πύρρου υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλεύος, ἐλθόντος μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Τροίας μετὰ μίαν Μυρμηδόων ἀποικίαν, καὶ στήσαντος ἐνταῦθα τὸ βασίλειόν του. Ἦκουσες πρὸ ὀλίγου τὸν Ἠγούμενον καὶ τοὺς χωρικοὺς, ὅταν τοὺς ἠρώτησα τί πόλις ἀρά γε νὰ ἦτον αὕτη, ἀποκριθέντες, ὅτι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἤκουον ὅτι εἶναι ἡ χώρα τοῦ Πύρρου, καὶ ὅτι καὶ μέχρι σήμερον οὕτω τὴν ὀνομαζοῦσιν οἱ πέριξ χωρικοί. Τινὲς θέτουσιν ἀλλαγὴν τὴν Δωδώνην, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Πουκίλ, εἰς τὴν θέσιν τὴν ὀνομαζομένην Προσκύνησις, ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν ταύτην οὕτε ἔχνος ἐρείπιόν φαίνεται. Ἄν τουλάχιστον τὴν ἐθετον εἰς τὸ ἐκείθεν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῶν Γαρδικίων, ἐνθα φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἐπιθυνολογεῖτο καὶ ἡ εἰκασία του.

Ἡμεῖς βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡρόδοτου καὶ τοῦ Στράβωνος καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς θέσεως, λαμβάνομεν τὸ θάρρος ν' ἀπορριψώμεν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ Δωδώνη πρῶτον, διότι ἔκειτο ἐπὶ τῆς Μολοσσίας χώρας· δεύτερον διότι ἔκειτο πλησίον ἑλλῶν καὶ ὁ ναὸς ἐντὸς δάσους δρυῶν τρίτον, διότι ἔκειτο ἐπὶ τοῦ Γομάρου. Στρέψε τὰ βλέμματά σου πανταχόθεν καὶ εἰπέ μοι, ἐὰν τὸ ὅρος τοῦτο συνέχεται μὲ κἀνὲν ἄλλο; Τὸ βλέπεις; εἶναι μεμονωμένον ἐντὸς τῆς πεδιάδος καὶ ὡς ἀληθὴς τόμαρος (κοψίδι) πάντοθεν τετμημένον.

— Ναὶ τῷ ὄντι, ἀπεκρίθη, ὁμοιάζει ταῦρον παμμέγιστον ἰστάμενον ἐπὶ τῶν ποδῶν του ἐν τῇ μέσῃ τῆς πεδιάδος, ἔχοντα παραλλήλως τὴν λίμνην, καὶ φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων του τὴν πόλιν.

— Ὡραὶ καὶ εὐφύης, Ὀδυσσεῦ, παρομοίως.

— Ἐλθε, φίλε μου Ὀδυσσεῦ, πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ ἀνατολικοῦ τεύχους. Βλέπεις ἐκεῖ κάτω βράχον διὰ χειρὸς τεχνίτου κεκομμένον ὡς τοῖχον οἰκοδομῆς; τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἀπὸ ἐπληρώθη ἡ κορυφὴ αὕτη δι' οἰκοδομημάτων, πολλαπλασιασθέντες οἱ κάτοικοι, κατέβησαν εἰς τὸ κεκλιμένον αὐτὸ ὄπερ ὄρεα ἐπίπεδον, καὶ ἔκτισαν καὶ ἑτέραν πόλιν, ἔχοντες τὴν παλαιὰν ὡς ἀκρόπολιν ἀπέραντον, αὐλιζόμενοι διὰ τῆς μεταξὺ τῶν δύο πύργων θύρας. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἱστορία ἀναφέρει, ὅτι ἡ Δωδώνη ἤμας μεγίστη καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

— Τώρα εὐλογῶ τοὺς πόδας μου, εἶπα εἰς τὸν λόρδον, οἵτινες ἔγειναν ἀφορμὴ νὰ ἔλθω ἐδῶ καὶ νὰ μάθω τόσα πράγματα.

— Δὲν σ' ἐννοῶ τί μὲ λέγεις, ἀπεκρίθη ὁ λόρδος, τί ἔχουσι νὰ κάμωσιν οἱ πόδες σου εἰς τὴν

διήγησιν ταύτην, ἐνῶ μόνον τὰ ὦτα εἶναι χοῦσιμα;

— Τώρα τὸ μανθάνετε, τὸν ἀπήντησα. Ὃταν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐξέρχεται ἐριππος, διατάσσει τινὰς ἐξ ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων νὰ προπορεύωνται. Μίαν ἡμέραν ἐπροπορεύμην ἐγὼ ὁ τύραννος ἤθελε νὰ μὲ δοκιμάσῃ, καὶ ἐκέντησε τὸ ἀλογόν του, τὸ ὅποιον ἔτρεχεν ὅσον ἐδύνάτο· ἔτρεχα καὶ ἐγὼ συγχρόνως, ἀλλ' ἐστῆθη ἀδύνατον νὰ μὲ προθῶσῃ ἢ νὰ μὲ καταπονήσῃ· ἔκτοτε δὲν μ' ἀρίνει ἥσυχον. Ὃταν θὰ σταίη τινὰ μακρὰν τῆς πόλεως, στέλλει ἐμὲ, διὰ τοῦτο καὶ μὲ διέταξε νὰ ἔλθω μαζὺ σας.

Ὁ λόρδος ἐξεκαρδίσθη γελῶν ὅταν ἤκουσε τὴν παραδόξον ταύτην ἐξηγήσιν, καὶ ἔπειτα μὲ εἶπεν·

— Ἐξαίρετα λοιπὸν σὲ ὠνόμασα ὠκύποδα, καὶ ἂν ἦσο εἰς τὴν πατρίδα μου ἤθελες λάβει τὸ πρῶτον βραβεῖον ἐν τοῖς ἵπποδρομίαις.

— Καὶ πῶς, ἔκραξα, μὲ ἐκίμετε ἵππον;

— Διόλου, φίλε Ὀδυσσεῦ, ἔχομεν καὶ ἵπποδρόμικ τῶν πεζῶν, ἢ μᾶλλον πεζοδρόμικ.

Τότε ἐκάθησεν ἐπὶ ἐνὸς λίθου, καὶ ἔγραψεν ἀρκατὰς σημειώσεις ἐντὸς τοῦ χαρτοφυλακίου του.

Ἀπὸ δὲ ἐτελείωσε, τῷ εἶπα·—Τώρα σὰς παρακλῶ νὰ μὲ δείξετε καὶ ποῦ ἦτον ὁ ναὸς τοῦ Δωδωναίου Διός.

— Μετ' ὀλίγον θέλω σὲ εὐχαριστήσαι, ἀπεκρίθη.

Β΄.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν εὐρέθημεν ἐνώπιον τῶν θυρῶν τοῦ μοναστηρίου.

— Ἰδοὺ ἡ θέσις, εἶπεν ὁ λόρδος, ἐφ' ἧς ὑπῆρχεν οἰκοδομημένος ὁ ναὸς τοῦ Δωδωναίου Διός. Ὀλὴν αὐτὴν τὴν περιοχὴν, ὡς καὶ τὸ ἐμβαδὸν τῆς Μολοσσίας κατέχειν ὁ σπηλιός. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπῆρχεν ὁ ναὸς καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡ ἱερὰ δρὺς, ἥτις βεβαίως ἀπεκόπη, καὶ σὺν αὐτῇ ἄλλαι πολλαί, ἵνα οἰκοδομηθῇ ἡ μονή. Βλέπεις κεκομμένους γύρωθεν τοὺς βράχους ἐπίτηδες πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἐπιπέδου τοῦτου κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους· βλέπεις τὸ πέριξ ἡμῶν ἐκ δρυῶν δάσος. Τί λέγεις; ἀπὸ ἡμᾶς μέχρι τῶν ἐλλῶν ὑπάρχει τεσσαράκοντα βημάτων ἀπόστασις;

— Εὐδαίως, ἀπεκρίθη, ὅχι περισσότερα.

— Ἀκολουθεῖ μοι.

Καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τὸν περίβολον τῆς μονῆς.

— Ἐδῶ ἐνθα σήμερον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ προδρόμου, ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος, ἔκειτο ὁ τοῦ Διός, ἐν ᾧ καὶ τὸ Μαντεῖον ὑπῆρχεν. Καταστρέφοντες οἱ χριστιανοὶ τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς, οἰκοδομοῦν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν χριστιανικοὺς, ἀφιεροῦντες αὐτοὺς εἰς ἀγίους ἔχοντας ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τοὺς τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰς Ἀθήνας μετεσχημάτισαν τὸν ναὸν τοῦ Ὁσιώσεως εἰς τὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὸν τοῦ Ἐλεούσεως, εἰς τὸν τῆς Ἐλεούσεως, τὸν τοῦ Ἀρείου εἰς τὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸν τοῦ Διὸς Σωτῆρος εἰς τὸν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Οὕτω καὶ οἱ καταστρέψαντες τὸν ναὸν τοῦ Δωδωναίου Διός

βυζαντινοὶ, καὶ οἰκοδομήσαντες τὸν μικρὸν τοῦτον, ἀφιερώσαν αὐτὸν εἰς τὸν Προδρόμον, τὸν προοιωνιζόμενον τὰ μέλλοντα. Τὸ ὅρος τοῦτο εἶναι μυστηριώδες.

— Ποῦ εἶναι αἱ σχισμαὶ τοῦ ὄρους; ἐξ ὧν ἐκρέει ἀπὸ καὶ ἀκούεται ἤχος καταρρέοντων ὑδάτων; ἠρώτησεν ὁ λόρδος τὸν Ἠγούμενον.

— Ὀλίγον παρέκει, ἀπεκρίθη ὁ Ἠγούμενος. Καὶ μᾶς ἔδειξε διαφόρους σχισμὰς, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσήλωσε πρῶτον τὸ αὐτὸ ὁ λόρδος, καὶ ἔπειτα ἀποχωρήσας μ' ἔλαβε νεῦμα νὰ πλησιάσω. ὦ! πόσον ἐξεπλάγην ἀκούσας τὸν ἤχον τῶν καταρρέοντων ὑδάτων! μ' ἐράνη, ὅτι ἰστάμην ἐπὶ ἀβύσσου, ἐχοῦσης κάλυμμα τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἐπάτουν οἱ πόδες ἡμῶν. Ὁ ἐκρέων θιαίως ἀπὸ μὲ ἠνάγκαζε ν' ἀποχωρήσω. Τὴν αὐτὴν ἀπόπειραν ἐκάμωμεν εἰς διάφορα μέρη, καὶ πανταχοῦ ὁ αὐτὸς ἤχος, καὶ ὁ ἐκρέων θιαίως ἀπὸ μὲ.

— Πόθεν, εὐγενέστατε, ἠρώτησεν ὁ Ἠγούμενος, ἐγνωρίζετε τὸ περιστατικὸν τοῦτο;

— Πολλοὶ συμπατριῶταί μου περιηγήθησαν τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ.

— Τί ἀρά γε νὰ ἦναι ἡ βοή αὕτη; ἐπερώτησεν ὁ Ἠγούμενος, μήπως ἔχη μέσα του τὸ ὅρος κανένα ποταμόν;

— Ὁχι, τὸ ὅρος τοῦτο εἶναι μέγιστος θόλος παμμέγιστον σπηλαίου, ὅμοιος μὲ χονδρὸν σφαιρὸν, ἐνθα χωνεύουσι τὰ περισσεύοντα τῆς λίμνης ὑδάτα, τὰ ὅποια καταποντίζονται εἰς θόρον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου βαθύν, ἀνακινουσι τὸν ἀνεμον, ὅστις πιεζόμενος ἐξέρχεται θιαίως διὰ τῶν σχισμῶν· ἐδῶ πλησίον πρέπει νὰ ἦναι, πάτερ, ἡ καταβόθρα.

— Ναὶ, ἀπεκρίθη ὁ Ἠγούμενος, ἐκεῖ κάτω, ὅπου φαίνεται ὁ διὰ τῶν καλαμώνων χωριζόμενος αὐλαξ, ἐκείθεν ἤρχετο τὸ ὕδωρ εἰς τὴν καταβόθραν.

Ὁ λόρδος μ' ἐνευσε νὰ καταβῶμεν, καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς εὐρέθημεν ἐμπροσθεν αὐτῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἀχνεὺς στόμα, κατέπινε μὲ πάταγον τῆς λίμνης τὰ ὕδατα.

— Βλέπεις, μὲ εἶπεν ὁ λόρδος, πόσα πράγματα καθίστων μυστηριώδες τὸ ὅρος τοῦτο, ἐν ἐποχῇ μάλιστα ὅτε ἡ δεισιδαιμονία κατεκυρίευσεν τὸν ἀνθρώπινον πνεῦμα; Ποίαν καταλληλοτέραν θέσιν ἐδύναντο νὰ εὕρουν οἱ ἀπατεῶνες ἱερεῖς τῶν εἰδώλων πρὸς καθίδρυσιν μαντείου, ἵνα ἐκμεταλλεύωσι τὴν μωρίαν τοῦ πληθους; Τὸ δάσος τῶν δρυῶν, τὸ μυστηριώδες ὄρος, ἡ ἀπόψις τῆς λίμνης καὶ τῶν πέριξ πεδιάδων, ὁ ἐκτεταμένος ὀρίζων, ἡ προσέγγις μίαν ἐπισήμου πόλεως, ὅλα ταῦτα ἐχορήγουν ἀπειρα μέσα πρὸς ἀγυρτίαν. Ἱερεῖά τις ἐλθοῦσα ἐξ Αἰγύπτου, ἐνθα ἡ ἱεροκρατία ἐδέσποζε, λευκὰ ἐνδεδυμένη, κατὰ τὴν ἱερατικὴν τάξιν τῆς πατρίδος τῆς, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς λαοὺς νὰ μυθολογήσωσιν, ὅτι λευκὴ περιστερὰ ἐλθοῦσα ἐξ Αἰγύπτου ἐνεφώλευσεν εἰς τὸ Μαντεῖον, αἰνιττόμενοι τὴν τε ἀγνότητα αὐτῆς ὡς παρθένου, καὶ τὸ τῆς ἐνδυμασίας λευκῆς.

Διελθόντες διὰ τοῦ δάσους τῶν δρυῶν ἀνέβημεν εἰς τὴν μόνην ἵνα προγευματίη ὁ λόρδος· ὁ κελός μας Ἠγούμενος τῷ εἶχεν ἐτοιμάσει ἐξαιρετον πρόγευμα.

— Ἀδελφε Ὀδυσσεῦ, εἶπεν ὁ Σταῦρος, καὶ κόφρα ἂν ἦτον ἡ κεφαλὴ σου, πάλιν δὲν ἤθελε χωρεῖσαι ὅσα μᾶς εἶπες· πῶς διάβολο τὰ ἐνθυμεῖσαι καὶ τὰ διηγέσθαι ὡς δάσκαλος! Ἐγὼ, ἀπ' ὅσα μᾶς εἶπες, ἂν μὲ εἶπῃ κανεὶς νὰ τοῦ τὰ εἰπῶ, μήτε μισὸ δὲν θὰ ἐνθυμηθῶ.

— ἔχεις δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ Ὀδυσσεύς. Ὃταν ὁ λόρδος ἐκάθησε νὰ προγευθῇ ἐπροσκάλεσε καὶ ἐμὲ νὰ συμπάγωμεν· ἐγὼ ὅμως τὸν παρεκάλεσα νὰ μὲ συγχωρήσῃ καὶ νὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ κάμω κατὰ τι πολὺ ἀναγκαῖον. Ἀνέβην λοιπὸν εἰς τὰ κελλία, ἦρα τὸν διάκονον Ἀγάπιον, μαθητὴν τοῦ Παλίδου, καὶ μὲ τὰ ἔγραψεν ὅλα εἰς δύο κόλλας χαρτί, βοηθήσας αὐτὸν διὰ τοῦ μνημονικοῦ μου.

— Ἔτσι δὲ πέ, ἀνέκραξεν ὁ Σταῦρος γελῶν, ἀλλῶς ἐσύ σαι γιὰ δάσκαλος!

— Ἀς τελειώσωμεν, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, πλησιάζει νὰ νυκτώσῃ.

— Ἐτελείωσαμεν, ἀπεκρίθη ὁ Ὀδυσσεύς. Ἀπὸ ἐξήλθομεν τῆς Μονῆς, ὁ λόρδος μ' ἔδειξεν ἐν τεμαχίον τεύχος παλαιῦ πρὸς τὴν δυτικὴν ὁρίαν πλευρὰν. Ἰδοὺ, μὲ εἶπε, μέρος τοῦ σπηλίου τοῦ ναοῦ σωθὲν εἰς μαρτυρίαν. Εἰσελθόντες εἰς τὸ πλοιαρίον ἐξεσπάθωσα τὸ χαρτί μου καὶ τὸ ἀνεγίνωκα.

— Τί ἀναγινώσκεις; ἠρώτησεν ὁ λόρδος.

— Ἐβάλα τὸν διάκονον τῆς μονῆς καὶ μ' ἔγραψεν ὅσα μὲ εἶπετε, διὰ νὰ μὴν τὰ λησμονήσω.

Ὁ λόρδος μὲ παρεκάλεσε καὶ ν' ἀνέγνωσα μεγαλοφώνως ἡ χαρὰ του ὑπῆρξεν ἀκράτητος.

— Ἀδελφε, μὲ εἶπε διὰ νὰ μ' ἐνθυμηθῇ. Καὶ μ' ἐνεχείρισε χρυσὸν ἐγγειρίδιον, τὸ ὅποιον ἔφερε κατ' ὅθεν τοῦ ἐπενδύτου του.

Ἰδοὺ ἐτελείωσα.

— Σὲ εὐχαριστῶ, Ὀδυσσεῦ, τῷ εἶπεν ὁ Θεόδωρος, μὲ διασκέδασες μὲ τὴν ὡραίαν διήγησίν σου, καὶ μ' ἐσήκωσες ἕνα μέγα βάρος, τὸ ὅποιον κάθεται εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὸ πρῶτ. Ἡ ἡμέρα μ' ἐράνη χρόνος, καὶ ἂν ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ἡθελα κοῦφι τὸν ἥλιον ἀπὸ τὸ μεσημέριον.

— Διατί τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Διότι ἔχω νὰ ἐκπληρώσω ἐν χρόνῳ ἱερὸν.

— Τίς ἡξούρει τί παλαθόμενα; εἶπες εἰς τὸν νοῦν σου νὰ κάμῃς! εἶπεν ὁ Σταῦρος.

— Βρε ἀδελφε Σταῦρε, ἐσύ εἶσαι ἕνας παραξένος ἄνθρωπος. Ὅ, τι καὶ ἂν κάμω θὰ τὸ ἐπικρίνης· τί διάβολο! δὲν κάμω καὶ καλόν;

— Προχθὲς σοῦ ἤλθε εἰς τὸν μυαλὸ νὰ δείξης τὸν Ἀράπη τοῦ Βελή-Πασᾶ.

— Καὶ διατί νὰ μὴν τὸν δείρω, ὅταν βλασφημῇ τὴν πίστιν μου τὸ ψωρόσκυλον;

Ὁ Σταῦρος ἀντὶ ἀπαντήσεως ἐξεκαρδίσθη γελῶν, ἔπειτα τὸν ἐφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον.

— Τώρα, Σταῦρε, θὰ μᾶς εἰπῇ ὁ Θεόδωρος τί ἔχει νὰ κάμῃ ἀπόψε, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Καὶ διατί οὕτως ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος. Ὅταν καταφρονῇται ἡ τιμὴ τῶν χριστιανῶν καὶ ὑβρίζεται ἡ πίστις μας δὲν πρέπει ν' ἀδιαφοροῦμεν.

Ὁ Σταῦρος ἦτον θυρσικός, ὥστε ἡ ὁμιλία τοῦ ἀδελφοῦ του τῷ ἐκέντησε τὴν περιέργειαν.

— Λέγε, Θεοδώρα μου, εἰπέ μου, ἀδελφοῦλι μου, τί τρέχει;

— Τί τρέχει; ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος, τί τρέχει; Ἀκούσατε νὰ μάθετε. Σήμερον τὸ πρῶν ἐκαθήμεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ γαστριαντάρη καὶ τὸν ἐπρόσμενα νὰ τὸν εἰπῶ μίαν παραγγελίαν τοῦ Βελῆ Πασᾶ, διότι δὲν ἦτον ἐκεῖ. ἤξευρετε ὅτι τὸ δωμάτιόν του εἶναι ἰσόγειον· ἐκαθήμεν πλησίον τοῦ παραθύρου, ἤκουα ὁμιλίαν ἐξώθεν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἀπὸ τὴν φωνὴν ἐγνώρισα ὅτι ἦτον ὁ Σιλιχτάρ-Πόδας, ὅστις ἔλεγεν εἰς τὸν ἀδελφόν του. — Πάλιν κινούριον μούτρο θὰ μᾶς φέρῃ ὁ Βεζύρης εἰς τὸ χαρέμι, κοντεύει νὰ τὸ κάμῃ ῥωμαϊκόν. Σήμερον ἐκράξε τοὺς δύο δημίους τοῦ τὸν Χούσα Πριμέτη καὶ τὸν Μοῦστο Γιάφα καὶ τοὺς παρήγγειλε νὰ πάρουν τὴν μικρὰν λέμβον καὶ μόνοι τῶν κωπηλατούντες ν' ἀπεράσουν ἀντικρυ εἰς τὸν Πόρον, καὶ ἀφίνοντές τιν ἐκεῖ εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ ξενονόχου, νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ χωρίον Γότσιαστα, ν' ἀρπάξουν τὴν θυγατέρα τοῦ Νάσου Τέγου, νὰ τὴν φέρουν εἰς τὸν Πόρον εἰς τὰς τρεῖς πῆς νυκτός, καὶ ἐκείθεν νὰ τὴν ἐμβάσουν εἰς τὴν λέμβον καὶ νὰ τὴν φέρουν εἰς τὸ Σεράμι ἀπὸ τὴν θύραν τῆς λίμνης. Βλέπετε, δὲν ἐμπιστεύεται νὰ στείλῃ Τούρκον διότι ἤξευρε τὴν κατὰ κράτην ἢ ὅποιον γίνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐξ αἰτίας ὅπου ἐγείμισε τὸ χαρέμι ἀπὸ χριστιανῶν καὶ καταφρονεῖ τὰς Τούρκας· χριστιανούς δὲν στέλλει διότι φοβεῖται.

— Καὶ πῶς διάβολο τὰ ἔμαθες; εἶπεν ὁ ἀδελφός του.

— Ἦμην ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος τῆς θύρας, καὶ ὅταν τὰ ἤκουσα ἔφυγα σὺν ξαφνισμένῳ λάρῃ.

— Ὡ τὸν δυστυχῆ πατέρα της! εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, ποῦ εἰς τὸν τάφον τὴν ἔμαθεν ὁ ἀντίχριστος! Ἀυτὴ ὀνομάζεται Δέσπω τὴν ἰδὴ μίαν φορὰν διαβαίνων ἀπὸ τὸ χωρίον της· εἶναι ἡ ὡραιότερα κόρη τῆς Ἡπείρου.

— Καὶ τί ἡλικίαν ἔχει; ἠρώτησεν ὁ Σταῦρος.

— Πρέπει νὰ ἦναι δέκα ὀκτώ, ἕως δέκαεννέα ἐτῶν. — Ὁ Σταῦρος ἤρχισε νὰ ξύῃ τὸ μέτωπόν του, εἰτα στραφεὶς πρὸς τὸν Θεόδωρον εἶπε·

— Τί λοιπὸν θὰ κάμῃς, Θεοδώρα;

— Ὅλα τὰ ἔχω ἑτοιμὰ· ἀπόψε τὴν ἀρπάξω ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν κατηραμένων δημίων.

— Εἰπετα...; αὐτοὶ θὰ σὲ μαρτυρήσουν.

— Καὶ μήπως εἶμαι τρελὸς νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ μὲ μαρτυρήσουν.

— Ἀμὴ οἱ σύντροφοί σου ποῖοι εἶναι;

— Οἱ κωπηλάται οἱ ἰδιοὶ· μὴ μ' ἐρωτᾶτε περισσότερον, τὰ πάντα ἔχω ἑτοιμὰ.

— Καὶ δὲν φοβεῖται μὴ σὲ μαρτυρήσουν καὶ αὐτοί;

— Τότε θὰ κρεμασθῶμεν μαζί, διότι καὶ αὐτοὶ θὰ γείνουν συναίτιοι.

— Καὶ ἐγὼ θὰ ἔλθω μαζί σου, εἶπεν ὁ Σταῦρος.

— Καὶ ἐγὼ, ἐπρόσθεσεν ὁ Ὀδυσσεύς.

K. ΡΑΜΦΟΣ.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΑΡΣΑΚΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ.

Τὸ 1835 ἔτος ὁ Ἰωάννης Κοκκώρης, ἔμπορος ὢν τῶν κατὰ τὰς Κυκλάδας ἀρχαιοτήτων, ἔλεγε πρὸς τὸν γράφορτα τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, συγχρόνως τότε διοικοῦντα τὸν νομὸν ἐκεῖνον, ὅτι ἐὰν ποτε μετακαλεσθῇ εἰς Ἀθήνας, κατὰ τοῦν ἔχει ν' ἀφιερῶθῃ ὁλος εἰς ἀνδρῶν παρθεναγωγείου, στοιχείου, ὡς ἔλεγε, ἀναπορεύκτον εἰς τὴν ὀρθὴν κατάρτισιν πάσης κοινωρίας συγκροτουμένης ἐκ πολιτῶν ἐλευθέρων.

Πρὸ τῆς παρελεύσεως ἐνὸς ἔτους ὁ Ἰωάννης Κοκκώρης μετακαλεσθῇ εἰς Ἀθήνας· μετακαλεσθέντες δὲ καὶ ἡμεῖς μετὰ μικρόν, εὐρομεν αὐτὸν ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς εὐδοκίᾶς τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Χάρης δὲ εἰς τοὺς ἀγρότους αὐτοῦ ἀγῶνας ὁ σκοπὸς εὐδωλῆ, καὶ πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν τὸ Παρθεναγωγεῖον τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς ἐταιρίας, διασπείρει παιδείαν καὶ φῶτα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀκμάζει ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ὑπὸ τὴν προστασίαν μάλιστα τῆς Μεγαλειοτάτης Βασιλίσσης καὶ διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς συνδρομῆς τοῦ οἰκοδομήσαντος τὸ κατὰστημα Ἀποστόλου Ἀρσάκη, καὶ ἐπαγγέλλεται καρποὺς ἀφθονωτέρους καὶ μάλιστα θαλασσινούς.

Σήμερον, ὅτε ἀποκαταστάσης τῆς τε πολιτείας καὶ τῆς κοινωρίας, ὅτε οἰκοδομήσαντες τὴν καλὴν καὶ ζυμώσαντες τὸν ἄρτον ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν καὶ εἰς ἄλλα, δὲν ἐννοοῦμεν ὅπως οἱ κόποι καὶ ὅποια θυσιᾶ ἀπὸ τούτων πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν εἰς ἴδρυσιν τοιοῦτου καταστήματος. Πάντες ἀνεξαιρέτως ἡμεῖς τότε ἐνδεεῖς, ἡ μάλιστα πάντες ἐστεροῦμεθα τοῦ ἐπιουσίου· ἡ νεοσύστατος ἐξουσία εἶχε νὰ θεραπεύσῃ μισοῖς ἡ ἀνάγκας μάλιστα κατεπειγούσας, καὶ διὰ τὰ ἤθη καὶ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εὐάριθμοι ἦσαν οἱ συναινοῦντες εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου.

Καὶ ὅμως ὁ Ἰωάννης Κοκκώρης κατερίκησε διὰ καρτερίας πάσας ταύτας καὶ ἄλλας δυσκολίας, καὶ ἐπὶ τέλους συνήγαγεν ἡμᾶς καὶ μικρόν τινα κορασίον ἀριθμὸν εἰς στενὸν καὶ πενιχρὸν κατώγειον, ὅπου ὁ μὲν ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ ταῦτα, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Μισαήλ κατέδειξε πρὸς τοὺς δακρύοντας ἀκροατὰς δι' ὁμιλίας παραινετικῆς τὴν

ἐπιλείαν τὴν ἐκ τῆς ἐκπαίδευσος τοῦ γυναικείου φύλου.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἡ ἀρχὴ τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς ἐταιρίας. Καὶ ὅτε ἐσχάτως παρασταθέντες εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, παρεβάλομεν τὴν μεγαλοπρεπῆ αἰθυσαν τοῦ Ἀρσακείου, τοσαῦτα περιέχουσιν κοράσια ἔκ τε τῆς ἐντὸς καὶ τῆς ἐκτὸς Ἑλλάδος, πρὸς τὴν ταπεινὴν καλὴν ἐν ἣ ἐγένοντο τὰ πρῶτα ἐγκαίρια, κατενύγημεν μὲν ὑπὸ χαρᾶς διὰ τὴν πρόδοτον, ἀλλὰ καὶ συνετριβήμεν τὴν καρδίαν διὰ τὴν ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων, διότι ὁ πρῶτος καταβαλὼν τὰ θεμέλια τοῦ γυναικείου Παρεπιστημίου, αὐτὸς εἰς δὲ καὶ αἱ σύγγροι καὶ αἱ θυγατέρες ἡμῶν ὀφείλουσι τὴν ἰδίαν ἐκπαίδευσιν, ποσάκις ἀντὶ εὐγνωμοσύνης ὑβρίσθη, καὶ ἐπροσηλακίσθη, καὶ λυμὸν ὠνομάσθη τῆς νεολαίας.

Αἱ ἐξετάσεις αὗται ἤρξαντο τὴν 7 καὶ ἔληξαν τὴν 21 τοῦ Ἰουνίου, διαρκέσασαι ἡμέρας δεκαπέντε. Ἐντὺ διαστήματι δὲ τούτῳ τετράκις παρεστάθη εἰς αὐτὰς ἡ Μεγαλειοτάτη Βασιλίσσα, δεικνύουσα οὕτω ἰδιόχουσαν μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τοῦ γυναικείου φύλου. Σημειώτερον δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας καὶ πρὸ αὐτῶν, ὁσάκις ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης ἐνευσε ν' ἀποτελῇ τὸν λόγον πρὸς τοὺς διοικοῦντας τὸ Παρθεναγωγεῖον, εἰς δύο τιρὰ προσεκάλεσε κατ' ἐξαιρετον τὴν προσοχὴν αὐτῶν, εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μαθητευόντων. Καὶ θυμασία τῶντι ἡ τοιαύτη μέριμνα· διότι ἡ μάθησις ἀνὲν ἀρετῆς δὲν εἶναι, ὡς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἔλεγον, σοφία ἀλλὰ παουργία.

Αἱ ἐξετάσεις τοῦ Ἀρσακείου, πολλαχῶς διασπρόντες ἐπ' ἐσχάτως, εἰτε διότι ἐν ὧρα παραφορᾶς καὶ τὰ ἱερώτερα τῶν γενικῶν συμπερὸντων θυσιάζομεν ἐνίοτε χάριν ἰδίῳ πάθῳ, εἰτε διότι ἡ συγκοαρτία προθύμως ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀταλαιπώρως πιστεύεται, προσμνηνόντο ὑπὸ οἰωνοῦς ἀπαισίους· τὰ θυλλήθητα εἶχεν καταταράξει καὶ τοὺς γορεῖς καὶ τοὺς κηδεμόνας τῶν ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ, καὶ μάλιστα τοὺς κατὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν ἀλλοδαπὴν, τινὲς τῶν ὁποίων ἡρμογήσαντες ὅτι καὶ οἱ διοικοῦντες αὐτό, ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἀνδρὸς ὑπηρετήσαντος εἶπερ τις καὶ ἄλλος τὴν πατρίδα, εἶναι πατέρες, κατὰ γρῆος καὶ κατὰ συνείδησιν γρορτίζοντες ὑπὲρ τῶν ἐκ τῷ Ἀρσακείῳ κορασίῳ ὡς περὶ ἰδίων τέκνων, δὲν ἐδίστασαν νὰ παραδεχθῶσι ὡς βέβαια ὅσα τοσάκις καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς διεσαλπίσθησαν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτενοῦσῃ εἰδομένην τινὰς μὴ συγκατανεύοντας νὰ πιστεύσωσι ὅτι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ καχετρεῖα ἐπὶ τοσοῦτον σατανικῇ, ὥστε νὰ χαλεπὸν πρὸς ταῖς ἄλλαις συγκοαρτίαις καὶ τὴν διὰ τούτου ἐκδοθεῖσαν ἐπιβουλὴν ἀναγοράν, τὴν σκοπὸν ἔχουσιν οὐ μόνον τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου ἰδρύματος, ἀλλὰ καὶ τὴν προσβολὴν αὐτῆς τῆς τιμῆς ἐκατόν καὶ τριάκοντα περίπου ἀθῶον κορασίῳ, εἰς ἃ ἀπεδίδετο τὸ κακὸν ἔλεος ἐγγράφον.

Εὐτυχῶς ὅμως ὁ ὀρθὸς τῶν Ἑλλήνων νοῦς, ἡ μετὰ πλείονος ἐπιστάσεως παρατήρησις καὶ ἐρευνα τῶν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ γινόμενων, αἱ ἐξετάσεις αὗται ἐστηλίτευσαν τὴν ἐπιβουλὴν καὶ μετέπεισαν τοὺς ἀπατηθέντας.

Αἱ ἐξετάσεις, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς παρατιθεμένης ἐκθέσεως τὴν ὁποίαν ἀνέγνω ὁ εισηγητὴς τῆς ἐπὶ τῶν Σχολείων ἐπιτροπῆς Κ. Α. Μελλάς τὴν 21 Ἰουνίου, ἐνώπιον τῆς Μεγαλειοτάτης Προστάτιδος, τῶν ὑπουργῶν, καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλων πολυαριθμῶν ἀκροατηρίων, ἀπέβησαν ἐν γένει εὐχάριστοι. Μαρτυροῦμεν δὲ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἐκθέσεως ὅτι ἰδιαίτερα γρορτίς καταβάλλεται εἰς τὸ νὰ κατασταθῶσι αἱ μαθητεύοντες εὐπαιδευτοὶ μὲν τὴν ψυχὴν, ὡς ἔλεγε, ὁ Θεολόγος, ἐμπειροὶ δὲ περὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τούτων καὶ ἡ περὶ τῶν λοιπῶν γρορτίς δὲν θέλει τελεσφορήσῃ κατὰ πάντα ἐὰν δὲν θεραπευθῶσι σπουδαιόταται τινες ἐλλείψεις τοῦ Παρθεναγωγείου, καὶ μάλιστα ἐὰν δὲν παύσῃ νὰ συνδιδάσκονται καὶ νὰ συγκοινωνῶσι τὰ ἐντὸς τοῦ καταστήματος διατιώμενα κοράσια μετὰ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐξώθεν φοιτῶντων.

Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτοῦνται δαπάναι, εἰς τελεποίησιν μάλιστα τῆς οἰκοδομῆς τοῦ καταστήματος καὶ προσθήκην μεγάλης αἰθούσης διὰ τὰ διδασκόμενα τὴν ἀλλοδιδακτικὴν, δαπάναι εἰς δὲ δὲν ἐξαρχοῦσι οἱ ἐλάχιστοι καὶ τὸ χεῖρον ἀδελφικοὶ πόροι τῆς Ἐταιρίας. Καὶ ὅμως ἔχομεν πεποιθῆσιν ὅτι καὶ τοῦτο θέλει κατορθοῦν τῇ κραταῖᾳ προστασίᾳ τῆς Μεγαλειοτάτης Βασιλίσσης, τῇ προνοίᾳ τοῦ μεγαλόφρονος ἰδρυτοῦ, ἐκείνου διὰ τῆς ἐπαρμίας τοῦ ὁποίου λαμπρύνεται τὸ Παρθεναγωγεῖον, καὶ τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ τῶν ὁμογενῶν, ἐννοούντων ὅποια καὶ ὁδὸς ἡ ἐκ τούτου ὁφέλεια πρὸς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, τὴν τε δούλην καὶ τὴν ἐλευθέραν.

Ἰδοὺ ἡ ἐκθεσις τοῦ εισηγητοῦ τῆς ἐπὶ τῶν Σχολείων ἐπιτροπῆς.

Ἐνώπιον τῆς Σεβαστῆς ταύτης Ὁμηγύρεως, ἡν τιμὴ καὶ λαμπρύνει σήμερον ἡ παρουσία τῆς σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης, τῆς Μεγαλειοτάτης Προστάτιδος τοῦ Καθιδρύματος τούτου, ὁρεῖται ἀκολουθῶν τὰ εἰρησμένα νὰ ἐκθέσω ἐν ὀνόματι τῆς ἐπὶ τῶν Σχολείων ἐπιτροπῆς ὅποια τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενθημέριον ὑπέστησαν τὰ κοράσια τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου.

Ἡ ἑκάστης ὑμῶν βεβαίως, Κύριαί, καὶ πᾶσα ἑλληνικὴ καρδία ποθοῦσα τὸ εὐτυχέστερον καὶ λαμπρότερον μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀσμένως περιμένει κατ' ἔτος τὴν πανηγυρικὴν ταύτην ἡμέραν, ὅπως πληροφρηθῇ τὴν πρόδοτον, τὴν ἀναπτύξιν, τοὺς καρποὺς τοῦ ἐθνικοῦ τούτου Καθιδρύματος· διότι πάντες συνομολογοῦμεν καὶ ἀναγνωρίζομεν ὅτι τῆς πατρίδος ἡ εὐμερὶα κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν διάπλασιν τοῦ γυναικείου φύλου.

Ἡ βασιλίσσα τῆς Οὐδης.

σπτα γονεῖς, γεινηρακότας ἢ χήρας καὶ δυστυχεῖς μη-
τέρας, καὶ ἄλλαι διασπειρόμεναι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς
τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀποσιωθῆτε εἰς τὸ δύσκολον μὲν
ἀλλ' εἰδωσφελέστατον ἔργον τῆς ἠθικῆς διαπλάσεως
καὶ διανοητικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ φύλου εἰς τὸ ὀ-
ποῖον ἀνήκετε.

• Προσπαθήσατε λοιπὸν διὰ τῆς κοσμιότητος τῶν ἡθῶν καὶ τῆς ἀκαμάτου φιλοπονίας σας ν' ἀναφανῇτε ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς σας, ἄξιοι τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν προσδοκίων τῆς ἑταιρίας ταύτης, ἄξιοι τῶν ἐλπίδων τῆς φιλῆς πατρίδος.

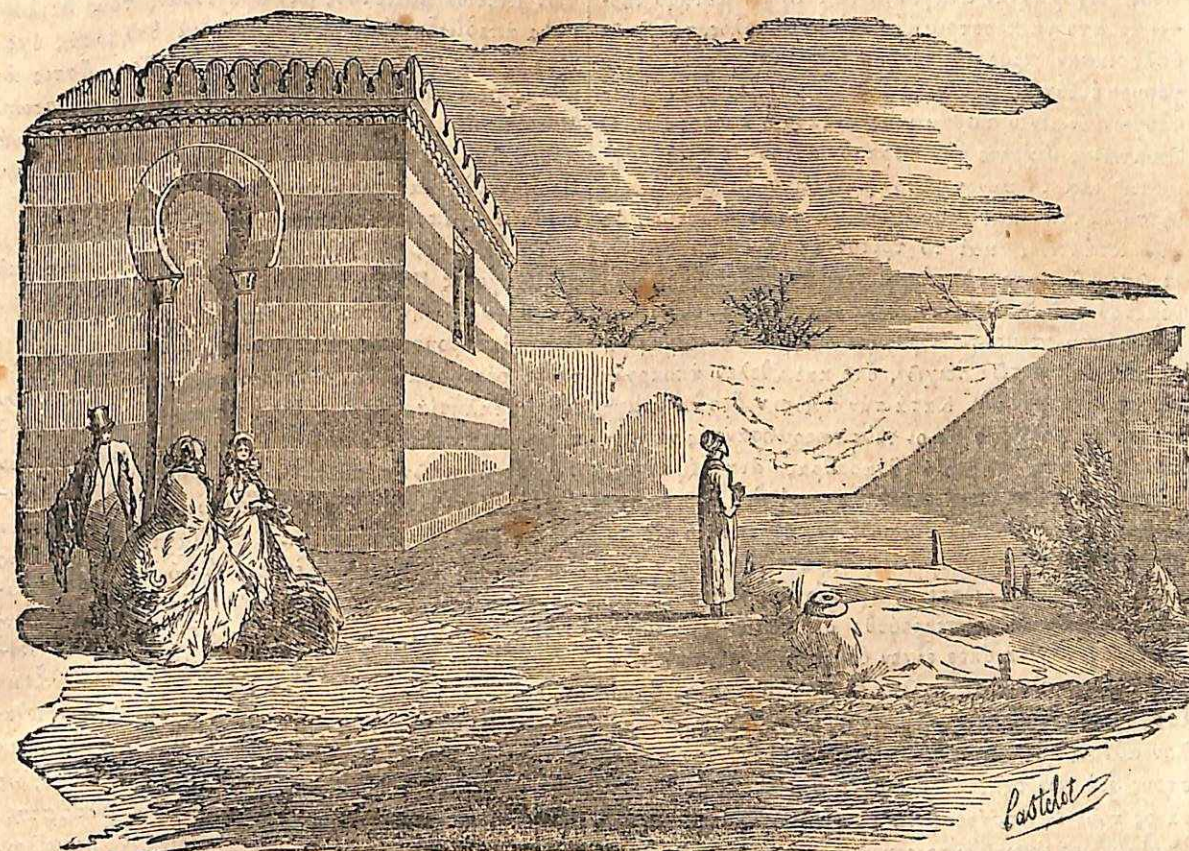
» Εἰς τὸ πολυκυβερνῆτον στάδιον τοῦ βίου ἐξερ-
χόμεναι σήμερον, πολλὰς ὑφάλους καὶ σκοπέλους
καὶ τρικυμίας θέλετε δυστυχῶς ἀπαντῆσαι. Ἀλλ' ἔ-
χετε πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι τὰ μεγάλα ἱστία, καὶ
ὁ πολὺς ἄντρος, καὶ οἱ πεφυρακτωμένοι ἄνθρωποι,
καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῦ πλοίου στολισμοὶ ποτὲ δὲν
δύνανται ἄνευ πηδαλίου καὶ ἔρματος νὰ φέρωσιν
αὐτὸ εἰς ἀσφαλὴ λιμένα. Τοιοῦτοτρόπως, φίλα κο-
ράσσια, οὔτε αἱ πολλαὶ καὶ μεγάλαι γνώσεις, οὔτε
τῆς παιδείας οἱ ἄντροι, οὔτε ἡ πεφυρακτωμένη φαν-

τασία, οὔτε τὰ ἐξωτερικά κοσμήματα θέλουν ποτὲ
διασώσει τὸ πλοῖόν σας ἀνεν ἐρματος καὶ πηδαλίου.

ἢ θέσατε λοιπὸν πηδάλιον μὲν τὴν γρόνθον·
ἔρμα δὲ τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν, καὶ τότε δια-
πλέουσαι ἀσφαλῶς καὶ ἀσμένως τὰ πελάγη τοῦ
βίου σας θέλετε εὐλογεῖ τοὺς καθιδρυτὰς καὶ προ-
στάτας τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου, ἀνακράζουσαι
ἐκ βάθους ψυχῆς· Ζήτω ἡ Προστάτις ἡμῶν, ζήτω
ἡ Βασίλισσα. »

INDIKA.

Ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς τελευταίας ἐφημε-
ρίδας τῆς Δύσεως ὅτι καὶ αὖθις ἐξεβράβη ἐ-
πανάστασις κατὰ τὴν Ἰνδίαν, καὶ ὅτι ὁ δια-
βόητος Νανὰ Σαήπ, περὶ οὗ οὔτε λόγος ἐγί-
νετο ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, ἀνεφάνη ὁδηγῶν
τοὺς ἐπαναστάτας.

Μνημεῖον τῆς βασιλευσσης τῆς Οὐδης.

Ἡ νέα αὕτη ἐπανάστασις ἀνεθόρμησεν εἰς ἡμᾶς τὴν βασιλίσσαν τῆς Οὐδης, ἥτις ἐλθοῦσα εἰς τὴν Εὐρώπην ἵνα ἀνακτήσῃ διὰ τῆς ἀγγλικῆς δικαιοσύνης τὸ Κράτος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δι' ἐνὸς ψηφίσματος κατεβρόχθισεν ἡ ἐν Καλκούτῃ ἐμπορικὴ ἐταιρεία, εὔρεν ἀντὶ θρόνον τάφον, εἰς ὃν κατεβίβασεν αὐτὴν ἡ ἀδηνονία καὶ ἡ Ὀλίφις. Ἀπέθανε δὲ εἰς Παρίσιους τρεῖς χιλιάδας λεύγας μακρὰν τῆς μετροπόλεως αὐτῆς.

Ἐάν ἡ παρατιθεμένη ἐνταῦθα εἰκὼν ὁμοιά-
 ζῃ τὴν πεσοῦσαν ἐκείνην Μεγαλειότητα, σὺ
 χαρακτῆρες αὐτῆς οὔτε κάλλους, οὔτε εὐρυθ-
 μίας εἶναι ἄμοιροι· οὔτε ὁ καλλωπισμὸς τῆς
 κεφαλῆς στερεῖται κομψότητος· ἀλλὰ καὶ τὸ
 ἦθος ἐγγεῖ ἀξιοπρεπὲς καὶ ἡγεμονικόν.

Ἀποθανοῦσαν τὴν βασιλισσάν τῆς Οὐδης,
Μάλκαν Καχουάρ καλουμένην, ἐταρίχευσαν
κατὰ τὰ ἰνδικὰ ἔθιμα, καὶ μετὰ ταῦτα ἔφεραν
ἐν πομπῇ εἰς τὸ πολυάνδριον Père-Lachaise,
ὅπου ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἡγόρασε θεοὶν
ἀντὶ 18 χιλιάδων δραχμῶν ἵνα ἀνεγείρῃ μνη-
μεῖον βασιλικὸν ὑπὲρ ἐκείνης τῆς ὁποίας ἤρ-
πασε τὸν θρόνον.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΛΑΩΣΙΣ

THE

KONSTANTINORHOAEON

ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453

Κατὰ τὰς ἀρχαίας πηγὰς συγγραφεῖσα ὑπὸ

A. Δ. ΜΟΡΜΑΝΝΟΥ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλάδι. 219, 220, 221, 222 καὶ 223.

— 000 —

ΕΚΠΟΡΘΗΣΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

Τρίτη, 29 Μαρτίου 1453

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐσθῆσθησαν καὶ τὰ τελευ-
ταῖα πυρὰ ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ, ὅπως ἀνα-
παυθῶσιν ὀλίγον πρὸ τῆς ἑσόδου οἱ στρατιῶται (α).
Ὁ αὐτοκράτωρ περιῆλθεν ἑρπικὸς μετὰ τοῦ οἰκείου
αὐτῷ φραντζῆ τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους ἵνα ἐπι-
θεωρήσῃ τὰς φυλακὰς καὶ βεβαιώθῃ, ὅτι ἕκαστος εἰς
γενναῖας στρατιωτικὰς ἦν παρεσκευασμένος πρὸς τὴν
ἀγῶνα. Καὶ τοὺς μὲν πύργους καὶ τὰ τεῖχη εὖρε
φυλασσόμενα, τὰς δὲ πύλας πάσας κεκλεισμένας ἀ-
σφαλέστατα. Ἐλθόντες δὲ καὶ ἐν τοῖς Καλλιγαρίοις
καὶ περυσάντες ἀνέβησαν εἰς τὸν πύργον, ὅθεν ᾤκου-
σαν ὁμιλίαν καὶ θόρυβον· καὶ ἐρωτήσαντες τοὺς φύ-
λακας ἔμαθον ὅτι ὁ θόρυβος ἐξηκολούθει καθ' ὅλην τὴν
νύκτα, διότι οἱ Τούρκοι μετεκρίνον παρὰ τῇ τάξει τὰ

θρῶν καὶ φίλων (α). Μάτην ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν χεῖμαρρον τοῦτον, ὅστις ἐπὶ τέλους παρέσυρε καὶ αὐτόν· τότε δὲ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ εἶπεν· « Οὐκ ἐστὶ τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ; » Μόλις δὲ ἀπήγγειλε τοὺς λόγους τούτους καὶ Ἀζάπης τις ἐτραυματίσεν αὐτὸν κατὰ τὸ πρόσωπον· καὶ ἐφώνευσεν μὲν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ἕτερος δραμὼν ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐφόνευσεν τὸν αὐτοκράτορα, καὶ μὴ γνωρίζων ὅτι ἦτον ὁ αὐτοκράτωρ ἀφῆκε τὸ πτώμα αὐτοῦ κείμενον σὺν τοῖς ἄλλοις ἐν τῷ Σανδουχαδῶρ Γιοκυσχοῦ. Οὕτω κατελύθη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ὑπὲρ τῆς ὁποίας μαχόμενος ἐφρονεῖτο ὁ Παλαιολόγος τὸ 49 ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγων (β).

Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης οἱ Τούρκοι εἰσερχοῦνται ἀκολυτί ἐντὸς τῆς πόλεως διασκορπιζόμενοι καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ κατασφάζοντες πάντα τὸν προστυχόντα ἀνευ διακρίσεως φύλου, ἡλικίας ἢ καταγωγῆς. Ἀφαιρέσαντες δὲ ἐκ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐμβλήματα ἀνύψωσαν πανταχοῦ τὴν τουρκικὴν σημαίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ καθέκαστα τοιαύτων ἀποτροπαίων πράξεων εἰσὶ τοῖς πᾶσι γνωστὰ ἐκ τῶν διηγήσεων περὶ τῆς τύχης τῶν ὑπὸ Τούρκων ἐκπορευόμενων πόλεων, νομίζομεν ὅπως περιττὸν νὰ ἐπικοσμήσωμεν τὴν ἐξιστόρησιν ταύτην διὰ ποιητικῶν εἰκόνων. Ἀς ἐξαικολουθήσωμεν μᾶλλον τὴν διήγησιν τῆς ἀλώσεως καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς τύχης τῆς γενναίας φρουρᾶς τῆς πόλεως κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων ιστορικών.

Ἀροῦ κατεσφάγησαν ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως δύο ἔτι χιλιάδες ἀνδρῶν ἐκ τῆς φρουρᾶς, οἱ Τούρκοι ἐννοήσαντες τότε πρῶτον ὅτι αὕτη ἦν ὀλιγάριθμος καὶ ἀσθενής, ἀνέστειλαν τὴν αἵματοχυσίαν (γ). Οὐδεμία ἀπαγόρευσις κατίσχυσεν ἵνα περιστείλῃ τὴν ἀνάθεκτον ὁρμὴν καὶ ἀπληστίαν τῶν Τούρκων πρὸς ἐξανδραποδισμόν καὶ λεηλασίαν· ὁ μόνος αὐτῶν λογισμὸς ἦν τὸ ποιῆσαι ὅσον οἶόν τε πλείονος αἰχμαλώτους (δ).

Οἱ ἐν τῷ στόλῳ ἰδόντες τὰς τουρκικὰς σημαίας κυματιζούσας ἐπὶ τινων οἰκιῶν ἀπέβησαν, καὶ καταθέντες τὰ ὅπλα παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἵνα ἀφθονώτεραν λείαν μετ' ἐκτῶν νομίσωσιν, εἰσεχώρησαν ἐν τῇ πόλει. Οἱ Τούρκοι εἰσερχόμενοι ἐντὸς τῶν οἰ-

κιῶν, ἐπήγγυνον ἐκ' αὐτῶν σημαίαν τινα, ἐξασφαλίζοντες οὕτω τὴν λείαν ἐναντίον πάσης νέας ἐπιδρομῆς (α). Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰσῆλθον ἐν τῇ Μονῇ τῆς χώρας (τὸ νῦν Κααριὲ Τζαμί) ἐνθα εὐρίσκετο ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τῆς ὀδηγητρίας. Ταύτην οἱ Γενίτσαροι διεῖλον εἰς τέσσαρα τμήματα, καὶ κλήρον βαλόντες ἔλαβον ἕκαστος τὸ ἴδιον μερίδιον (β).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅστις εὐρίσκετο ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ ἐν τῷ λιμένι ἵνα ἱαθῇ ἐκ τῆς πληγῆς, μαθὼν παρὰ τῶν φευγόντων τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἀπέπλευσεν εἰς Χίον, ὅπου ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς λύπης (γ).

Οἱ δὲ ἐκ Κρήτης ναῦται, οἵτινες ἐτάχθησαν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν πύργων τοῦ Βασιλείου Λέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξίου, ἠρνήθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Σουλτάνος, πολλὰκις ἀποδεικνύων ὅτι ἐτίμα τὴν ἀνδρείαν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσι μετὰ τοῦ πλοίου, τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν ἀποσκευῶν, ὅπου μάλιστα ἐπέισθησαν νὰ παραδεχθῶσιν (δ). Οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τρωῖλος Βροχιάρδαι, οἵτινες ἐμάχοντο ἔτι παρὰ τῇ πύλῃ τῆς Ἀδριανουπόλεως κατὰ τῶν Τούρκων, ἰδόντες ἑαυτοὺς περικυκλωθέντας πανταχοῦ ἐν τῷ ἐχθρῶν, κατέπαυσαν τὸν ἀγῶνα ἵνα φροντίσωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. « ὦ φρίξον ἦλιε! εἶπεν ὁ Παῦλος, ὦ στέναξον γῆ! ἐάλω ἡ πόλις, ἡμᾶς δὲ τοῦ πολέμου ἐκπῆλθεν ἡ ὥρα, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν εἰ δυνατόν φροντίσωμεν. » Καὶ διελθόντες διὰ τῶν πολέμων μόνις κατάρθωσαν νὰ καταφύγωσιν εἰς Γαλατὰν (ε). Ὁ δὲ Καρδινάλιος Ἰσίδωρος μεταμφιεσθεὶς ἐπωλήθη ὡς αἰχμάλωτος ἐν Γαλατᾷ, ὅθεν ἐδραπέτευσε μετὰ ταῦτα (ς).

Τὸν ιστοριογράφον Φραντζῆν μετ' ὅλης τῆς οἰκωγενείας αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντα, ἠγόρασεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σουλτάνου· αἱ θυγατέρες αὐτοῦ, ὡραῖαι οὖσαι, ἀπῆχθησαν εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ ἡγεμόνος, αὐτὸς δὲ καὶ ἡ σύζυγος φυγόντες μετὰ ταῦτα διεπεραιώθησαν ἐν Πελοποννήσῳ (ζ).

Ὁ λιμενάρχης Ἀλῶς Διέδος ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἐν Γαλατᾷ Πωδέσταν ἵνα συσχεθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου δι' οὗ ἡδύνατο νὰ διασώσωσιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν τὰ πλοῖα. Καὶ ὑπεσχέθη μὲν οὗτος ὅτι ἀμέσως θέλει πέμψει πρεσβευτὴν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου, παρέδωκε ὅμως τὴν ὑπόσχεσιν. Ὁ Διέδος καὶ οἱ συνοδευόμενοι αὐτὸν Βαρθολομαῖος Φιουριᾶν πλοίαρχος, καὶ Νικόλαος Βάρβαρος ὁ συντάκτης τοῦ ἡμερολογίου, εἰρίσκοντο ἔτι ἐν Γαλατᾷ, ὅτε παρατηρήσαντες ὅτι τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα ἐξήτουν εὐκαιρίαν ἵνα διαφύγω-

(α) Ν. Βάρβαρ. σελ. 56. 57.

(β) Δούκ. σελ. 288.

(γ) Δούκ. σελ. 295, 296. — Σχολ. Βουλιαλάδ. εἰς Λουκ. σελ. 620.

(δ) Φραντζ. σελ. 287.

(ε) Φραντζ. σελ. 288.

(ς) Χαλκοκονδ. σελ. 455.

(ζ) Φραντζ. σελ. 309.

εἰν ἔσπευσαν εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐπέβησαν εἰς αὐτὰ διαπρίσαντες δὲ τὴν ἄλυσιν ἐπλευσαν εἰς Βεσιχτάς, ὅπου διέμεινον μέχρι μεσημβρίας. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς παρηκολούθησεν αὐτοὺς, πνέοντος βορείου ἀνέμου ἀπέπλευσαν ἐκεῖθεν, καὶ διαβάσαντες ἐγγὺς τοῦ τουρκικοῦ στόλου, οὕτως τὰ πληρώματα ἀσχολοῦντο εἰς λεηλασίαν τῆς πόλεως, διεσώθησαν. Ἐν συνόλῳ δὲ διέφυγον τὰ ἐξῆς πλοῖα· ἡ τριήρης τοῦ Ἀλῶ Διέδου, ἡ τοῦ Ἰερωνύμου Μορεζίνη, ἡ τοῦ Δολφίν Δολφίν ἐκ Τραπεζούντος, ἥτις μόλις καὶ μετὰ κόπου ἡδύνατο νὰ κινηθῇ, διότι 460 ἄνδρες ἐκ τοῦ πληρώματος εἶχον φονευθῇ κατὰ τὰς διαφόρους συμπλοκάς τοῦ Γαβριὴλ Τρεβιζάν, ὅστις ἀπελείφθη αἰχμάλωτος, ἡ ἐκ Κρήτης τοῦ ἱππότη Ζαχαρίου Γριόνη, ἥτις ὅμως κατεσχέθη μετέπειτα ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ τρεῖς ἄλλαι τριήρεις ἐκ Κρήτης, ἡ τοῦ Ἰωάννου Βενιέρη, Ἀντωνίου Φιλαμάτη, καὶ ἀγνώστου τινος. Ἐν δὲ τῷ λιμένι ἔμεινον 15 πλοῖα, 5 αὐτοκρατορικά, 4 ἐξ Ἀγκῶνος, 9 ἐκ Γενούης, ἅτινα ἀπλά οὐκ ἐκτελέσθησαν οἱ Τούρκοι· ἀλλὰ καὶ ἕτερα ἐπὶ ἐκ τῶν Γενουηνσίαν πλοίων, ἅτινα ἦσαν προσωρισμένα πλησίον τῆς ἀλώσεως, καὶ τὸ τοῦ Γενουηνσίου Γεωργίου Δόρια, ὑπὲρ εὐρίσκετο ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Γαλατᾷ, διέφυγον περὶ τὴν ἐσπέραν (α). Ἐκ δὲ τῶν ἑνετῶν ἐμπόρων ὅσοι συνέδραμον εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ μὴ φονευθέντες ὅτε κατὰ πρῶτον εἰσεχώρησαν οἱ ἐχθροὶ ἐντὸς αὐτῆς, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ φύγωσιν, ἐκρύβησαν ἐντὸς τῶν ὑπογείων, ὅπου ἀνέβησαν αὐτοὺς οἱ Τούρκοι καὶ ἐπώλησαν ὡς αἰχμαλώτους (β). Ὁ Ὁρχάνης ἐνδύθει τὰ ἱμάτια μοναχοῦ ἐπήδησεν ἐκ τῆς θυρίδος τοῦ πύργου αὐτοῦ εἰς τὸν αἰγιαλόν· Ἕλληνας δὲ τινες καὶ τις πλοίαρχος τούρκος συνέλαβον αὐτόν. Εἰς δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐξηγόρασε τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν προδοῦς τὸν Ὁρχάνην, οὗτος τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμεν ἀμέσως ὁ πλοίαρχος (γ). Ἡ αἰχμαλωτισθῆσαν δὲ καὶ ὁ Ἰερωνύμος Μηνότος, καὶ ὁ Πέτρος Ἰσουλιανός, ὁ μὲν πρόξενος τῆς ἑνετίας, ὁ δὲ τῆς ἰσπανίας. Τέλος ὁ Λουκάς Νοταρᾶς ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ πάντων, ἐπορεύθη πρὸς τὸν πύργον ἐν ᾧ κατοικοῦν ἡ ἀσθενὴς αὐτοῦ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα, ἐνταῦθα δὲ συνελήφθη μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τοῦτο μαθὼν ὁ Σουλτάνος προσέταξεν ἵνα φυλάττωσιν ἐντὸς τῆς κατοικίας αὐτοῦ (δ).

(α) Ν. Βάρβαρ. σελ. 58. 59.

(β) Ν. Βάρβαρ. σελ. 55.

(γ) Δούκ. σελ. 301. Χαλκοκονδ. σελ. 455.

(δ) Δούκ. σελ. 285. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐξιστορεῖ διαφωρὰς τὰ περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Λουκά Νοταρᾶ λέγων ἐν σελ. 301 ὅτι ὁ Νοταρᾶς ἐπορεύθη εἰς τὸν πύργον ἐν ᾧ ἐτάχθη Ὁρχάνης. Νομίζω ἐντελὲς περιττὸν τὴν διασαφηνίσαι τῆς μικρᾶς ταύτης ἀντιφάσεως, ἥτις ἐξηγεῖται εἰς τις ὑποθήκας ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ μεγάλου Δουκὸς κατοίει ἐν τῷ αὐτῷ πύργῳ, ὅτι εἰδὼν τῷ Ὁρχάνῃ καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν. Τοῦτο ἔχον ὑπ' ὄψιν εἶπον ἀλλὰχού τῆς συγγραφῆς ταύτης ὅτι ὁ Ὁρχάνης ἐτάχθη ἐγγὺς τοῦ Σαραγίου, ὅπου καὶ ἀνέβη τὴν οἰκίαν τοῦ μεγάλου Δουκὸς. Ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Προποντίδα τειχῶν τῆς πόλεως παρὰ τὸν Βουκολέοντα, μετὰ τῶν πυλῶν Τζατλαδὺ καποὺ καὶ Ἀχὺρ Καποῦ, κάθωμεν ἑλληνικὴ τουρκικὴ οἰκία σώζεται ἡ ἐπιγραφὴ

Ὁ Βάρβαρος λέγει ὅτι τῶν μὲν αἰχμαλώτων ὁ ἀριθμὸς συνεποσούτο εἰς 60,000, τὰ δὲ λάφυρα ἦσαν ἀξίας 300,000 δουκάτων· δι' οὓς οἱ Τούρκοι ἔτη πολλά μετὰ ταῦτα συνείθιζον ὁμιλοῦντες περὶ τινος πλουσίου νὰ λέγῃσι παροιμιωδῶς πως, ὅτι συμμέτρεσχε καὶ αὐτὸς τῆς λεηλασίας τῆς πόλεως.

Μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ ἐκτὸς αὐτῆς συμβεβηκότων περαιοῦντες τὴν τραγικὴν ταύτην διήγησιν, ἐπισυνάπτομεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀγ. Σοφίᾳ διαπραχθέντων συγερῶν ἀνοσιουργημάτων, ἵνα ὡς ἐν κατόπτρῳ καταδείξωμεν τὴν φρικτὴν εἰκόνα τῆς κτηνώδους τῶν Τούρκων καταστάσεως, ἀπαισίως προαιωνιζομένην τὴν νίκην τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὑπῆρχε προφητεία τις λέγουσα ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελλον νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐν τῇ πόλει μέχρι τοῦ κίονος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· τότε δὲ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς καὶ φέρων βρομαίαν παρὰδῶσαι αὐτὴν ἀνώνυμῳ ἀνδρὶ παρὰ τὸν κίονα ἱσταμένῳ ἵνα καταδιώξῃ τοὺς Τούρκους μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίας. Εἰς ταύτην πιστεύοντες οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔδραμον περὶ τὴν 6 ὥραν τῆς πρωίας εἰς τὴν Ἀγ. Σοφίαν, ὥστε ἐν βραχεὶ ἐπλήσθη ὁ ναὸς ὑπὸ ἀναριθμήτου ὄχλου. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας ἐπερίμενον τρέμοντες καὶ προσευχόμενοι τὸ ἀποδοσόμενον. Οἱ Τούρκοι προέβησαν ἐντὸς ὀλίγου μέχρι τοῦ ναοῦ τούτου, συνέτριψαν τὰς πύλας διὰ πέλεκυν, καὶ ἀμαχητὶ ἀπήγαγον αὐτοὺς ὡς πρόβατα αἰχμαλώτους συνδέσαντες ἀνὰ δύο, τοὺς μὲν ἄνδρας διὰ σχοινίων, τὰς δὲ γυναῖκας διὰ τῶν ἰδίων ζωστήρων ἀνευ διακρίσεως ἡλικίας ἢ τάξεως κοινωνικῆς. Ἐπράξαν δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τὰ φρικωδέστερα ἀθιμουργήματα, καὶ ἠρήμωσαν αὐτὸν ἐντελῶς, συντρίψαντες τὰ τιμια καὶ ἱερὰ σκεύη, καὶ τὰς λυχνίας, καὶ τοὺς σταυροὺς, καὶ τὰς εἰκόνας, καὶ ἀφαρπάσαντες τὰ καλύμματα τῆς ἁγίας τραπέζης, ὧν ἄλλα μὲν καταστρώματα τῆς ἁγίας ἐκάνητο ἐπ' αὐτῶν εὐωχοῦμενοι καὶ ἀσελγάνοντες, ἄλλα δὲ ἀπεκόμισαν ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπικαλύμματα τῶν ἵππων αὐτῶν (α). Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐμπροσθεὶς εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν ἐκλήθη Ἰσταμπούλ, καὶ πρωτεύουσα ἀνεδείχθη τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

(Ἐπείτα συνέχεται.)

ΔΟΥΚ. (Τὸ ἐλλείπον καλύπτεται ὑπὸ ξυλίνου πλάγματος).

ΝΟΤΑΡΑΣ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΤΟΥ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μαρτυροῦμεν ὅτι μόνον τὴν θέσιν τῆς οἰκίας τοῦ πολιτικοῦ τούτου ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὑπηρετήσας ποτὶ ὡς δεκαμηνίους. Ταύτην μέχρι τούδε ἀνέκδοτον ἀνέβηκεν ὁ ἐμὸς ὑπηρέτης Γεώργιος Φιλιππίδης ἐξ Ἀνδρου, ὅστις πολλὰς παρήκαε μοι ἀξιοπαίρους ὑπηρεσίας διὰ τῆς ἐπιδησιότητος αὐτοῦ καὶ τοῦ ζήλου πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν μνημείων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς. Πολλὰκις αὐτὸς ἀπὸ μετῴρου ὕψους μοι ὑπὸνέουσαν ἐπιγραφὰς ἀπρᾶσιτους μοι.

(α) Δούκ. σελ. 389—293. — Φραντζ. σελ. 290. Χαλκοκονδ. σελ. 455.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

Βιβλιοθήκη τῶν παιδῶν. — Ταξείδια τοῦ Γούλιβερ ἢ τῆς περιεργίας τῶν συμβάντων αὐτοῦ, μετὰ εἰκονογραφιών. Ἐν Ἀθῆναις, 1859.

Ἀντὶ πάσης ἄλλης κρίσεως δημοσιεύομεν τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου τούτου.

« Πολλὰ γράφονται καὶ ἐκδίδονται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὀλίγα, ὀλίγιστα, ἀποτελοῦνται εἰς τὴν νεανίαν ἡλικίαν· καὶ ὅμως αὕτη πρὸ πάντων ἔχει ἀνάγκη βοήθειας, οὐ μόνον διότι στερεῖται εἰσέτι τῆς ἱκανότητος ἡ ἀναγνώσεως τὴν ἀρχαίαν ἢ καὶ ξένην γλῶσσαν καὶ τὰ πορίζεται ὅτι καλὸν δὲν εὐρίσκει εἰς τὴν καθομιλουμένην, ἀλλὰ καὶ διότι (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότερον) ἵνα αισθανθῇ ζωηρὸν τὸν ἔρωτα τῆς ἀναγνώσεως, πρέπει νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν βιβλία τὰ ὅποια νὰ ἐρεθίσωσι τὴν περιέργειαν, χωρὶς νὰ σκοτίζωσι τὸν νοῦν ἢ νὰ βλάπτωσι τὰ ἦθη, καὶ νὰ καθιστάνωσιν αὐτὴν συντονωτέραν. Τότε, ἀλλὰ μόνον τότε, ἔχομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ νέος μαθητὴς θέλει ζητεῖ οἰκοθεν, καὶ προθύμως, καὶ παύων οὕτως εἰπεῖν νὰ ἀναγνώσκη, ἐν ᾧ ἀλλοῦ ὅντος τοῦ βιβλίου ἀποτροπιάζεται, καὶ μισεῖ, ὡς συνεχῶς βλέπομεν, τὰ γράμματα, καὶ δυσανασχετεῖ, ἢ καὶ ἀρρώσκει ἐν ὅτῳ βιαζόμενος.

Ἰδὼν διὰ τί εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν, ἀετῶς δημοσιεύονται χάριν τῶν παιδῶν βιβλία περιέχοντα ἱστορίας, διηγήσεις, περιγραφὰς τεχνικὰς, τὰς ὁποίας μάλιστα, ἵνα ἐξεγείρωσιν ἔτι μᾶλλον τὸν πόθον πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, ἀποδεικνύουσι τερατοτέρας παραθέτοντες καὶ εἰκονογραφίας. Καὶ παρατηρητέον ὅτι αἱ εἰκόνες δὲν θέλουν εἶναι ἀπλῶς τὴν ὅρασιν, ἀλλὰ καὶ καταληπτοτέραν καθιστάνουσι τὴν διήγησιν, ἐρμηνεύουσαι διὰ ψηλαφῆτης περιγραφῆς τὴν ὑπόθεσιν. Ἡ τοιαύτη εἰκονικὴ παράστασις οὐ μόνον πρὸς τοὺς παῖδας ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ πρὸς τοὺς ἔτι ἀνωτέρων ἡλικίαν ἔχοντας εἶναι πολὺ καὶ ἀγαθὰ· διότι ὁ νοῦς ὅλως δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἱκανότητα περὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι. Ἐγὼ, φέρον εἰπεῖν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσω δεόντως ἀρχιτεκτονικῶς τι σχέδιον, ὅσον σαφῶς καὶ εὐκριτῶς ἐξηγηθῇ· ἐὰν δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ διάγραμμα αὐτοῦ.

Ἡλὴν τοῦτον ἀπὸ τῶν βιβλίων αὐτῶν, τῶν περιεχόντων, ὡς εἶπον, διηγήσεις, ἱστορίας καὶ περιγραφὰς, καὶ δι' εἰκόνων συνοδευόμενων, δὲν ὀφελοῦνται μόνον οἱ μαθηταί, ἀλλὰ πολὺ καὶ ἐκεῖνοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, οἵτινες ἢ ζῶντες μακρὰν σχολείων, ἢ μὴ ἔχοντες πόρον ἵνα ζοιτήσωσιν εἰς αὐτά, ἐντυγχάνουσι τοιοῦτον ἢ ὑπόθεσιν, ἢ παρακευμένην εἰκὼν, ἢ ἐξωτερικὴν κομψότην καὶ τὸ σχῆμα αὐτὸ τοῦ βιβλίου, παρὰ κινεῖται εἰς ἀνάγνωσιν· διό, ἢ ἀπὸ τῶν σχολείων,

τῶν γυμνασίων καὶ τῶν πανεπιστημίων ὠφέλεια δὲν εἶναι τόσον κοινὴ ὅσον ἢ ἀπὸ τοῦ τύπου. Ὁ τύπος δὲν προσκαλεῖ πρὸς ἑαυτὸν ὡς τὰ εκπαιδευτήρια, ἀλλ' ὡς ἄλλος ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ ἐπισκέπτεται καὶ τὰς καλύβας αὐτὰς, καὶ κρούει τὰς θύρας, καὶ εἰσέρχεται κομίζων δωρεὰν τροφήν ψυχῆς καὶ καρδίας, παιδείαν, λόγον, καὶ πολιτισμόν, καὶ γινώσκων τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα.

Ἰδὼν διὰ τί ἐξέδωκα πρὸ δύο ἐτῶν τὸν βίον τοῦ Οὐασινγκτόντος σύντομον καὶ μετὰ εἰκόνων, καὶ ἰδὼν διὰ τί ἐκδίδω σήμερον τὴν βιβλιοθήκην ταύτην τῶν παιδῶν, οὐχὶ καινόν τι ἐπινοῶν, ἀλλὰ μιμούμενος τοὺς τελειοποιήσαντας τὰ τῆς παιδείας, καὶ ἀπὸ τῶν πόρων αὐτῶν ἐραριζόμενος τὰ χρήσιμα.

Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην τῶν παιδῶν θέλουσι συγκροτήσει πολλὰ τομίδια, ὅλως ἀσυνάρτητα πρὸς ἄλληλα, ἵνα προμηθεύεται ἕκαστος ὅποιον ἐπιθυμεῖ, καὶ ἐστολισμένα μετὰ εἰκόνων. Ὅλα δὲ θέλουσι περιέχει ὑποθέσεις τεχνικὰς καὶ ἠθικὰς, προϊόντος δὲ τοῦ ἔργου καὶ διδακτικὰς τῶν στοιχειωδεστέρων ἐπιστημονικῶν ἢ τεχνικῶν γνώσεων. Μαρ εὐστόχως συντελούσας εἰς τὴν ἐπιτεῦξιν τοῦ σκοποῦ μου, τὴν ἐξέγερσιν, λόγον, τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἀρχομαι δὲ ἀπὸ τῶν κυριωτέρων συμβάντων τοῦ περιωρῶντος Γούλιβερ.

Ὁ Γούλιβερ ἐδημοσιεύσθη τὸ πρῶτον ἀγγλιστὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατοταετηρίδος καὶ μετεφράσθη, πολὺ καὶ ἀναγνωσθεῖς, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλῶσσας τῆς Εὐρώπης. Ὁ συγγραφεὺς Ἰωάννης Swift, κατ' ἐξοχὴν ἔχων τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ἀστείότητος τὸ ὅποion οἱ Ἀγγελοὶ ὀνομάζουσι humour, ἔγραψε τὴν ἀλληγορίαν αὐτὴν αἰνιττόμενος πρόσωπα καὶ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἀλλὰ τοιαύτη ἢ χάρις τῆς ἐκθέσεως καὶ τὸ ἀπικὸν ἄλλας μεθ' οὐ ἐπισπείρει ἀδιακόπως αὐτὴν, ὥστε οὐδέποτε ἐπανσαρκαθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀναγινώσκοντες τὸ σύγγραμμα.

Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι διεξοδικόν· ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὸν σκοπὸν μου δὲν συντέμνεται ὁλοκλήρως αὐτοῦ ἡ μετάφρασις, ἀπὴρθισα τὰ κυριώτερα τῶν συμβεβηκότων, καὶ ταῦτα δημοσιεύω σήμερον. Ἰσως τις μ' ἐπιπλήξῃ ὅτι εἰς ἐλάχιστον καταναλισκομαι· ἀλλὰ δὲν πταίω ἐγὼ, πταίει ὁ Πλάτων, οὐ τις τοῦ ἐξῆς παράγγελμα ὡς ἀλλήν· «ἐναγγελικὴν ἐντολήν ἐλάτρευσα ἀνάκαθεν»· ἡ γυναικῶν δὲ τῶν ἡμετέρων καὶ παιδῶν ἐπιμελοῦμαι· καὶ τρέφοντες, καὶ ἐν ταῦτα τὸν νοῦν· τρέποντες, τῆς τε τέχνης μάλιστα ἀνείκελ· ἐν ἡβῇ καὶ ζῶν καλλίον καὶ ὀρθότερον καὶ ἡμῖν προσφιλέστερον».

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.